T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AİLE İÇİ İLETİŞİMİN BİREYİN GELİŞİMİNE ETKİSİ

Bengü Nur TANCAN

ŞANLIURFA-2022

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AİLE İÇİ İLETİŞİMİN BİREYİN GELİŞİMİNE ETKİSİ

Bengü Nur TANCAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bekir GEÇİT

ŞANLIURFA-2022

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Bekir GEÇİT danışmanlığında, Bengü Nur TANCAN'nın hazırladığı **"Aile İçi İletişimin Bireyin Gelişimine Etkisi"** konulu bu çalışma 13/10/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

☐ Oybirliğiyle / ☐ Oy çokluğu ile

İmza

Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Bekir GEÇİT	
Danışman (Varsa)		
Üye	Prof. Dr. Şevket ÖKTEN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TÜRKAN	

Bu tezin Sosyoloji Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Enstitü Müdürü

Bu çalışma: ……. Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No : ……

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS
ORİJİNALLİK RAPORU ve BEYAN FORMU

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	205214001
Adı / Soyadı	Bengü Nur TANCAN
Anabilim Dalı/Programı	Sosyoloji / Tezli Yüksek Lisans
Tez Konusu	Aile İçi İletişimin Bireyin Gelişimine Etkisi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen ‘‘Aile İçi İletişimin Bireyin Gelişimine Etkisi’’ çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 66 sayfalık kısmına ilişkin, 05/09/2022 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 10‘dur. Ayrıca ‘‘Aile İçi İletişimin Bireyin Gelişimine Etkisi’’ çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları’nı inceledim ve bu Uygulama Esasları’nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

05/09/2022

Hazırlayan Öğrencinin İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım.

05/09/2022 Dr. Öğr. Üyesi Bekir GEÇİT

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı (İmzası)

ÖZET

AİLE İÇİ İLETİŞİMİN BİREYİN GELİŞİMİNE ETKİSİ

TANCAN, Bengü Nur

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bekir GEÇİT

Ekim, 2022, 66 sayfa

Bu çalışmanın konusu, ‘‘aile içi iletişimin bireyin gelişimine etkisi’’dir. Çalışmanın amacı ise aile kurumunun genel hatlarıyla incelenmesi ve aile içi iletişimin bireyin gelişimine ne tür etkilerinin olduğunun değerlendirilmesidir. Ebeveynler ile çocuklar arasında etkin ve sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi aile içi düzenin sağlanmasında, bireyin gelişiminde ve toplumsal düzenin şekillenmesinde önemli etkileri vardır. Aile içinde sağlıklı bir iletişimin olmaması, her şeyden önce ailede yer alan bireyler üzerinde birtakım olumsuzluklara sebebiyet verirken, aynı zamanda toplumda çatışma, sapma ve düzenin bozulması gibi olumsuz yansımaları olmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, iyi ve sağlıklı bir toplumsal düzenin ancak sağlıklı bir aile yapısıyla, sağlıklı bir aile yapısının ise aile içinde etkin ve sağlıklı bir iletişimin sağlanmasıyla mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Aile fertleri arasındaki iletişim sosyalleşmenin başat rolünü oluşturur. Bu nedenle, aile fertlerinin birbiriyle olan ilişkilerinin ve iletişimlerinin etkin, sağlıklı ve gerekli bir düzeyde olması hem bireyin gelişimi açısından ve hem de toplum düzeni açısından büyük öneme sahiptir. Ailenin sağlam bir zemin üzerine oturtulması demek, toplumun sağlam bir temele sahip olması anlamına gelir. Tüm bunlar dikkate alındığında, denilebilir ki, insanların birbirlerini dinlemeleri, önemsemeleri, sahip çıkmaları ve birbirlerinin düşüncelerine değer vermeleri, ancak etkin ve sağlıklı bir aile iletişimine dayalı olarak anlamını bulmaktadır.

Bu çalışmada, konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve elde edilen dokümanlar ve veriler incelenerek değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme

ve bulgulardan hareketle aile içi iletişimin bireyin zihinsel ve fiziksel gelişimini etkilediği gibi, onun kimlik oluşumunu da etkilediği anlaşılmış ve bireyin şekillenişinde büyük önem taşıdığı sonucuna varılmıştır. Kısaca, etkin ve sağlıklı bir aile içi iletişim sağlandığında, sağlıklı gelişime sahip bir birey, bağları güçlü bir aile ve huzurlu bir toplumun oluşmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, İletişim, Aile İçi İletişim ve Etkin İletişim.

ABSTRACT

THE EFFECT OF FAMILY COMMUNICATION ON THE DEVELOPMENT OF INDIVIDUAL

TANCAN, Bengü Nur

Master's Thesis

Department of Sociology

Advisor: Asst. Prof. Bekir GEÇİT

October, 2022, 66 pages

The subject of this study is "the effect of family communication on the development of individual". The aim of the study is to examine the family institution in general terms and to evaluate the effects of intra-family communication on the development of the individual. The realization of an effective and healthy communication between parents and children has important effects on the establishment of family order, the development of the individual and the shaping of the social order. The lack of healthy communication in the family, above all, causes some negativities on the individuals in the family, while at the same time it has negative reflections such as conflict, deviation and disruption of order in the society. Considering all these, it is understood that a good and healthy social order is only possible with a healthy family structure, and a healthy family structure is possible with effective and healthy communication within the family. Communication between family members constitutes the dominant role of socialization. For this reason, it is of great importance both for the development of the individual and for the social order that the relations and communication of family members with each other are at an effective, healthy and necessary level. Having the family on a solid foundation means that the society has a solid foundation. When all these are taken into consideration, it can be said that people's listening to each other, caring, owning and valuing each other's

thoughts find meaning only based on an effective and healthy family communication.

In this study, a literature review on the subject was made and the documents and data obtained were evaluated by examining them. Based on the evaluations and findings, it has been understood that intra-family communication does not only affect the mental and physical development of the individual, but also affects the formation of identity, and it has been concluded that it is of great importance in shaping the personality of the individual. In short, when an effective and healthy communication within the family is ensured, it is thought that it is possible to form an individual with a healthy development, a family with strong ties and a peaceful society.

Keywords: Family, Communication, Inter-Family Communication, and Effective Communication.

AİLE İÇİ İLETİŞİMİN BİREYİN GELİŞİMİNE ETKİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI II

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ III

ÖZET IV

ABSTRACT VI

İÇİNDEKİLER VIII

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TASARIMI

1.1.ÇALIŞMANIN KONUSU VE ÖNEMİ 3

1.2.ÇALIŞMANIN AMACI 4

1.3.ÇALIŞMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 5

1.4.ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI 5

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE

2.1. AİLE KURUMU 6

2.1.1.Aile Türleri 9

2.1.1.1.Geleneksel Geniş Aile 9

2.1.1.2.Çekirdek Aile 10

2.1.1.3.Gecekondu Aile 12

2.1.1.4.Tek Ebeveynli Aile 14

2.1.1.5.Birlikte Yaşama 15

2.1.2.Ailenin İşlevleri 17

2.1.2.1.Ailenin Biyolojik İşlevi 18

2.1.2.2.Ailenin Psikolojik Doyum Sağlama İşlevi 18

2.1.2.3.Ailenin Toplumsallaştırma ve Eğitim İşlevi 20

2.1.2.4.Ailenin Ekonomik İşlevi 22

2.1.2.5.Ailenin Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi 23

2.1.2.6.Ailenin Dini İşlevi 24

2.2.AİLE İÇİ İLİŞKİLER 25

2.2.1.Ebeveyne Yüklenen Anlam 25

2.2.2.Çocuk ve Çocukluk Sürecine Yüklenen Anlam 29

2.2.3.Aile, Çocuk ve Toplumsal Etkileşim 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.İLETİŞİM VE AİLE 34
3.1.1.İletişim Nedir? 34
3.1.2.İletişimin Önemi 36
3.1.3.Etkili İletişim Süreci 37
3.1.4.İletişim ve Aile İlişkisi 38
3.1.5.İletişim Sorunu Yaşayan Aile ve Çocuk İlişkisi 41
3.1.6.İletişim Sorunu Yaşayan Aile ve Çocuk İlişkisinin Çıktıları 45
3.1.7.İletişimi Etkin Kullanan Aile ve Çocuk İlişkisi 47
3.2.SAĞLIKLI İLETİŞİM ve BİREY 49
3.2.1.Ailede İletişimsizliğin Birey Üzerindeki Etkisi 49
3.2.2.Sağlıklı İletişim Birey Üzerindeki Etkisi 53
3.2.3.Bilinçli ve Mutlu Aile Yapısı 54
SONUÇ 57
KAYNAKÇA 60

GİRİŞ

Aile, çocuğun sosyalleşmesinde büyük rol oynayan ilk toplumsal kurumdur. Çocuk, içinde yaşadığı toplumun gelenek-göreneklerini, tutumlarını, örf ve adetlerini ailesinden öğrenmektedir. Çocuk için öğrenilen her olgu ve olay onun için hayata bir hazırlıktır. O, yaşadığı zorlukları, sıkıntıları ve problemlerle baş etmenin yollarını ilk olarak, aile içinde öğrenmektedir (Ekşi, 1990, s. 15). Aile, bireyin doğduğu andan itibaren onun şekillendiği, benliğinin oluştuğu, sosyalleştiği ve topluma hazırlıklı hale geldiği başat bir mekandır. Aile, hayatın devamlılığını sağlayan, toplumu ayakta tutan, devletin şekillenişinde büyük bir rol oynayan önemli bir kurumdur. Bununla birlikte, aile farklı türleri olan, çeşitli işlevlere sahip sosyal bir kurumdur. En temel birim olarak toplumda aktif bir yere sahiptir. Aile her toplumda belirli anlamlar ve değerler alan ve aldığı değerler çerçevesinde bir norm yaptırımına sahip olan bir kurumdur. Ayrıca, aile kurumu, tarihsel süreç içerisinde değişim gösterebilmektedir (Sayın, 2020, s. 41).

Aile içerisindeki fertler, diğer insanlarla nasıl konuşacaklarını, nasıl davranacaklarını ve nasıl iletişime geçeceklerini anne, baba ya da diğer aile fertlerinden öğrenir ve zamanı geldiğinde ise öğrendiğini davranışa çevirir. Aile, bulunduğu tarihin ve toplumun yapısıyla bağlantılı olarak şekillenmektedir. Aile yapısının zaman içinde ki değişimi ve ebeveynlerin tutumları, hem sosyal olarak toplumda hem de çocuk üzerinde önemli çapta bir etki yaratmaktadır. Ailenin sorunlarla karşılaştığında takındığı tavır çocuğun hem fiziksel hem de zihinsel gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 76).

Anne-baba ile çocuk arasındaki kuşak farkı, farklı düşünce yapısı ve farklı bakış açısı aradaki zamansal süreci bizlere yansıtır. Her iki tarafın kendi doğrularıyla hareket etmesi ve bunu kabul ettirmeye çalışması güçlüklere yol açmaktadır. Çünkü her iki taraf içinde konuşma dili ve beden dili farklı anlamlarla yüklüdür (Yavuzer, 1998, s. 311-312). İletişim, aile için önemli bir etkendir. Çünkü ilk iletişim ailede başlar ve devam eder. Aile içindeki düzen

ve sosyal hayattaki düzen iletişim sayesinde vücut bulur. İletişim, aile ve toplum için başat bir rol üstlenir (Acat, 2012, s. 114).

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın tasarımı yer almaktadır. Bu bölümde çalışmamın konusu, önemi, amacı, yöntem ve teknikleri, kapsamı ve sınırlılıklarının neler olduğuna yer verilmektedir. İkinci bölümde de aile kurumunun tanımına, aile türlerine, ailenin işlevleri ve aile içi ilişkilere yer verilerek birey, aile ve toplum arasındaki ilişki değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, iletişim kavramı ele alınarak tanımı yapılmış ve iletişimin aileye etkisinin önemi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, özellikle iletişim sorunu yaşayan aile ilişkisi ve aile içinde etkin iletişimin bireyin gelişimine etkisi ve topluma yansımaları değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TASARIMI

1.1.ÇALIŞMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın konusu ‘‘Aile İçi İletişimin Bireyin Gelişimine Etkisi’’dir. İletişim ile aile arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü, ilk iletişim ailede gerçekleşir. Çocuklar ilk olarak aile fertleriyle iletişime geçerler. Bireyin gelişmesinde aile içi iletişimin rolünün ne olduğunun anlaşılabilmesi için, aile içi iletişimin bireye etkisinin anlaşılması gerekmektedir. Toplumun norm ve değerleri, aile kurumu tarafından uygun ve etkin bir iletişimle bireylere aktarılırsa, hem bireyin sağlıklı bir şekilde gelişmesine hem de toplumsal düzende birlik ve beraberliğin artmasına, yardımlaşma duygusunun gelişmesine ve biz duygusunun ortaya çıkmasına yol açar. Bu sebeple iletişimin uygun ve etkin bir şekilde ailede gerçekleşmesi birey ve toplum için büyük önem taşımaktadır. Aile demek toplum demek, gelecek demek ve iyi bir düzen demektir.

Bu çalışmada aile içerisinde gerçekleşen iletişimin ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda da etkilerine değinilmiştir. Ailenin tarihsel süreç içindeki değişimleri ve geçmişten gelen değerleri, inançları ve duygularını nasıl anladığı ve bunu çocuğuna nasıl anlattığı da önemli bir etkendir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 76). Bu sebeple aile içerisinde kullanılan iletişim bireyin zihinsel gelişimini, benlik algısını ve toplumsal hayattaki rolüne kadar etkileri ele alınmıştır.

Toplumun en temel yapı taşını oluşturan aile kurumu içerisine baktığımızda bireyin ilk iletişim kurduğu, ilk sosyalleştiği ve ilk eğitimini aldığı yer olması kaçınılmazdır. Bu yüzden aile ve iletişim kavramları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Ebeveynler bireyin yetişmesinde önemli bir role sahiptirler. Aile kurumu, çocuğun eğitimini, sosyalleşmesini ve toplumun norm ve değerlerini öğrendiği ve aldığı ilk kurumdur. Bu demektir ki, sağlıklı bir iletişim becerisine sahip bireyler, ancak sağlıklı iletişim becerilerine sahip ebeveynler tarafından yetiştirilebilirler (Acat, 2012, s. 32).

Çalışmada aile içerisinde gerçekleşen uygun ve etkin bir iletişim ile çarpık ve sorunlu bir iletişim arasındaki farklılıkların neler olduğuna değinilerek konunun öneminin anlaşılmasına çalışılmıştır. İletişim, bireyin gelişiminde, ilişkilerinde, sosyal hayatında, aile saadetinde ve toplumsal düzende başat bir rol oynamaktadır. Bireyin aile içerisindeki iletişimi hayatını şekillendirmekte büyük bir öneme sahiptir (Acat, 2012, s. 32-33).

1.2.ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, toplumsal bir kurum olan ailenin iletişim sürecindeki etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle, iletişimin bireyin gelişiminden, fiziksel ve zihinsel sürecine kadar nasıl etkiler bıraktığı ele alınmış ve aile içerisinde gerçekleşen iletişimin aileyi ve toplumu nasıl şekillendirdiğine dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili elde edilen tüm veriler sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Ebeveynlerin sağlıklı bir ilişki kurmaları ve sağlıklı bir iletişim yaşamaları aralarındaki bağı güçlendirir. Bu durumun, hem eşlerin yaşantısına hem de çocuğun gelişimini ve yaşam kalitesini arttırmasına olumlu etkisi olur. Ebeveynler, bütün aile fertleri arasındaki davranış ve tutumlarını etkin iletişimle demokratik bir şekilde yerine getirmeli ve aile içerisindeki düzeni sağlamalıdır. Aile içerisinde sağlanan bu düzen toplumsal düzeni de beraberinde getirir. Aile ve toplum iç içe geçmiş bir örüntüdür (Acat, 2012, s. 57-58). Sağlıklı bir iletişimle birey, aile ve toplum olumlu yönde bir ilerleme kat ederler.

Aile içinde gerçekleşen ilişkilerde temel gereksinimlere baktığımızda, güven ortamının sağlanması, karşılıklı görevlerin yapılması, ebeveyn ve çocuk üçlüsünün birbirini tamamlaması, karar alma mekanizmalarında istişare yoluna gidilmesi, sorumluluk duygusunun aşılanması, bütün aile fertlerine yapabileceği görevlerin verilmesi, aile içindekilerin birlikte zaman geçirmesi, söylenen sözlerin açık, net ve anlaşılır olması, aile fertlerinin birbirini desteklemesi, demokratik ve ilgili bir yaşam sürmesi ve manevi değerlerin sevgi ile aşılanması en önemli etkenlerdendir. Sağlıklı bir ilişki için aile fertleri bir aradayken mutlu olup haz almalı ve dengeyi, yani orta

yolu tutturabilmelidir. Aile fertlerini olduğu gibi kabul etmek, dinlemek aile içi ilişkilerin kilit unsurunu oluşturur (Acat, 2012, s. 5).

1.3.ÇALIŞMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, sosyal olgu ve olaylar arasındaki bağlantıları bulmaya çalışan, sembollere yüklenen anlamları ve ona yüklenen söylemlerin arkasındaki bakış açısını ele alarak olguyu açığa çıkarmak isteyen bir yaklaşımdır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010, s. 302). Bu çalışmada veri elde edebilmek için tarihsel analiz tekniğine başvurulmuştur. Tarihsel analiz tekniği, araştırmanın sınırlılıkları içerisinde incelenen konu ile ilgili yazılı metin, belge ve dokümanların incelenerek analiz edilmesidir (Newman, 2016, s. 41).

Bu çalışmada konuyla ilgili literatür taraması yapılarak gerekli doküman ve belgeler analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışma aile içindeki iletişim bağını inceleyen araştırmacıların konuyla ilgili kaynakları ile bu konuda yazılmış olan ikincil kaynaklar birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir.

1.4.ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırma konusu ‘‘Aile İçi İletişimin Bireyin Gelişimine Etkisi’’dir. Bu konu çok geniş kapsamlı bir çalışmayı gerektirdiğinden dolayı, bu çalışmada bu konuyla ilgili önemli kişilerin görüşleri ele alınarak incelenmiştir.

Aile içinde gerçekleşen iletişimin bireyin gelişimi üzerindeki etkisi değerlendirilmiş ve etkin iletişimle aile yapısı, birey ve toplum nasıl şekilleniyor ve ne kadar etkileniyor bu sorulara cevaplar aranmıştır. Ailedeki etkin iletişim yansımalarını anlamak ve sonuçlarını görebilmek çalışmanın amaçlarından biri olarak bu çalışmanın kapsamında yer almaktadır. Kısacası aile içerisindeki iletişimin bireyi, aileyi ve toplumu nasıl etkilediği ele alınmıştır. Sağlıklı ve etkin iletişim sağlıklı bireylere, sağlıklı birey sağlıklı ailelere, sağlıklı aile ise sağlıklı toplumlara evrilir.

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE

Tarihsel süreç içerisinde toplumun bir kurumunu ve aynı zamanda sosyal yapısını simgeleyen aile olgusu, tüm insanlığın mihenk taşını oluşturur.

Aile yaşamının güzelliği, hiçbir yerde yoktur.

Oscar Wilde

2.1.AİLE KURUMU

Aile, hayatın devamlılığını ve ilerleyebilmesini sağlayan, toplumu ayakta tutan, devletin şekillenişinde büyük rol oynayan toplumsal bir kurumdur. İnsanlığın ilk sosyalleştiği ve topluma kazandırıldığı ilk basamaktır. Aile bir örgüttür. En temel birim olarak toplumda aktif bir yer alır. Aile her toplumda belirli anlamlar ve değerler alır. Aldığı değerler çerçevesinde ise bir norm yaptırımı da gerçekleştirebilir. Tarihsel süreç içerisinde ise değişim gösterebilmektedir (Sayın, 2020, s. 33).

Aile, toplumsal yapı içerisinde insan ilişkilerini düzenleyen, toplumun istikrarını sağlayan, kurumlar arası iletişimde yer alan, eğitimle şekillenen, insanın kişilik ve karakterinde büyük çaplı bir yer edinendir. İnsanoğlu var olduğu sürece onu hem fiziksel anlamda hem zihinsel anlamda geliştiren, değiştiren ve topluma kazandıran aile yapısının varlığından habersiz dünyaya gelir. Aile, bu gelişin anlam kazandığı yerdir aslında (Acat, 2012, s. 89).

Aile, çocuğun sosyalleşmesinde büyük rol oynayan ilk toplumsal kurumdur. Çocuk, içinde yaşadığı toplumun gelenek-göreneklerini, tutumlarını ve örflerini ailesinden öğrenmektedir. Çocuk için, her öğrenilen olgu ve olay onu hayata hazırlar. Yaşadığı zorluklar, sıkıntılar ve problemlerle baş etmenin yolunu, ailede içinde öğrenmektedir (Ekşi, 1990, s.

15). Aile, çocuğun toplumla bütünleşmesini sağlayan, ona toplumun bir üyesi olduğunu hissettiren bir sosyal kurumdur.

Ailenin evrensel bir tanımını yapmak neredeyse imkansızdır. Çünkü her toplumun yaşayış ve değerleri çeşitlilik gösterebilmektedir. Aile üzerinden birden çok kategorileştirme yapılabilmektedir. En genel ifade ile aile, biyolojik ilişkiler sonucunda insan neslinin devamını sağlaması, sosyalleşme sürecinin ilk başat mekanı olması, karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimlerin belirli kurallara bağlanması, toplumların tarihsel süreç içerisinde oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktarması, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal ve benzeri yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Sayın, 1990, s. 2). Bir başka anlatımla, aile, iki karşı cinsin arasındaki ilişkileri ve neslin devamlılığını sağlayan, standart bir aile sistemidir (Aydın, 2000, s. 35).

Aile kurumuna baktığımızda ataerkil aile, anaerkil aile, kök aile, çekirdek aile, geniş aile, üvey aile, tek ebeveynli aile, kararsız aile, tamamlanmamış aile vb. birçok aile tipi mevcuttur. Aile yapısının oluşumu kadın ve erkeğin toplum tarafından belirlenen norm ve değerlere uygunluğu ve aile içindeki konumlarına da bağlıdır. Tarihsel süreç içerisinde ise köleci, feodal, kapitalist, sosyalist toplumlardaki aile türleri birbirlerinden oldukça farklılık gösterir. Yani toplum değişim ve gelişim gösterdikçe aile kurumu da kendi içinde bir değişim ve dönüşüm gösterecektir (Sayın, 2011, s. 49).

Zaman içerisinde yaşanan değişimler, aile içerisindeki algıyı ve değeri de değiştirecektir. Ama yaşanan bu değişim hep olumlu olmayacaktır. Çatışmanın ve sorunların artışına da neden olacaktır. Tarihin ilk dönemlerine baktığımızda aile otoritesinin oluşumu daha çok sosyal hayatta ki aktifliği ve egemenliği ile ilgiliydi, anaerki ve babaerki. Aile içinde kadının egemen olduğu bir yapı ile erkeğin egemen olduğu yapının arasında oldukça farklar mevcuttur. Sosyal ilişkilerin örgütlenme biçimi, ailenin tutumu, normların oluşumu ve toplumun beklentisi bir birinden oldukça farklıdır. Sosyal normların olmadığı, bu sebepten de cinsel ilişkilerin kurallara bağlanmadığı tarih öncesi dönemlere baktığımızda aileden söz etme olanağı nerdeyse

imkansızdı. Sosyal hayatın varlığı ortaya çıktıktan sonra evlilik kuralları belirlenmiş, bunun sonucunda da aile denen kurum tarih sahnesinde yerini alabilmiştir. Aile kurumunun varlığı ile bağlantılı olan evlilik türlerine baktığımızda ise bunların çok sayıda olduklarını kolayca saptayabiliriz, grup evlilikleri, grup dışı evlilikleri, çok kocalılık, çok karılılık, tek eşlilik, çok eşlilik ve benzeri evlilik biçimleri. Evlilik biçimleri, aile yapılarını, beklentilerini, toplumsal normlara uygunluğunu ve işleyişlerini belirleyen ve etkileyen önemli etkenlerden biridir. Tarihsel süreç içerisinde evlilik biçimlerinde meydana gelen değişimler ve dönüşümler, ailenin yapısını ve aile içi ilişkilerini etkileyen köklü değişmelere yol açmıştır (Sayın, 2011, s. 49).

Aile içindeki fertlerin yani annenin, babanın, evlenmemiş çocukların ve aile içerisinde yaşayan diğer fertlerin birbiri ile arasındaki ilişkiler bize bir çok konuda ipuçları verir. Aile içerisindeki her etkileşim ve iletişim bize ailenin nasıl bir bağı olduğunu, tutumlarını, zamanla nelerin değişime uğradığını açıklamaya, anlatmaya, anlamaya ve analiz etmeye yardımcı olur. Hem aile yapısının hem de aile bireylerinin tutumlarını görebilmemizi sağlar.

Aile içerisinde eşlerden her biri ailesinden gördüğü duygu ve düşüncelerini çocuklarına aktarmaya başlar. Öğrenilen her olgu ve olay bir sonraki nesillere öğretilir. Yani, bireyin geçmişten getirdiği ve geleneğin de aktardığı deneyimi, tecrübeleri ve gündelik hayatta gerçekleştirdiği pratikleri içselleştirdikten sonra kendi çocuklarına aktarabilmesidir. Çocuğun kişilik yapısında, karakterin oluşumunda, diğer insanlarla sosyalleşmesinde ve dış görünüşünde önemli bir yer alır. Bu sebepten dolayıdır ki, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkilerde kuşaklardan gelen aile faktörü devreye girmektedir. Ebeveyn ne gördüyse ne öğrendiyse ve ne gözlemediyse bunu çocuklarına aktarır. Bundan dolayı, aile içi aktörlerin hal ve hareketleri, birbirine karşı tavırları, tutumları ve beklentileri önemli bir yer teşkil eder. Aile kurumu bireylerin psiko-sosyal yaşamına yön veren kişilik oluşmasında yer edinen ve bireyin zihinsel sürecinin gelişimine ön ayak olmaktadır (Wolynn, 2021, s. 53).

Aile kurumunda görülen yaygın özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür. Aile bütün toplumlarda belirli kurallara dayalıdır, duygusal bir yapıya sahiptir, belirli sınırları vardır, bireyin şekillendiği yerdir, aile üyelerinin belirli sorumlulukları vardır, toplumun beklentilerini karşılamaya çalışan ve belirli bir tabiatı vardır (Gökçe, 1990, s. 207-209). Genel olarak ailenin devamlılığı için belli başlı kuralları ve sınırları vardır. Aile üyelerinin sorumlulukları, tutumları, davranışları ve birbirleri arasındaki ilişkileri hem duygusal temele dayanıyor hem de normlara dayalı olduğunu göstermektedir. Bunlar her aile kurumunda görülen ve analiz edilen hususlardır.

Zamanla yaşanan hızlı değişimler aile kurumunu da etkilemektedir. Avcı ve toplayıcı toplumdaki aileden, tarım toplumundaki aileye, sanayi toplumundaki aileden, sanayi sonrası toplumdaki aileye geçişlerde bir değişim söz konusudur. Yaşanan bu dönüşüm beraberinde yeni aile türleri oluşturmaya başlamıştır. Bunların arasında evlilik-dışı doğum, tek ebeveynli aile, yeniden evlenmeler, aynı cins evlenmeler, evlenmeden birlikte yaşamayı tercih edenler ve benzeri dönüşümler ailenin zamanla nasıl bir hal alacağını sorgulatıyor. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm belirli alanlardaki tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Sayın, 2020, s. 42).

2.1.1.Aile Türleri

2.1.1.1.Geleneksel Geniş Aile

Geleneksel geniş aile, ekonomik olarak tarımla meşgul olan, büyükbaş veya küçükbaş hayvancılıkla uğraşan, geçimini daha çok topraktan kazanan ailedir. Birçok üyesi bulunan, aile içi ve akrabalık bağlarının güçlü olduğu, erkeklerin karar almada ve sorumluluk yüklenmede ön planda yer aldığı, otoritenin daha çok erkek egemenliğiyle sağlandığı bir aile türüdür. Kadının ise daha çok hane içerisinde ev işleriyle ilgilendiği, çocukların gelişiminde ve toplumsallaşmasında rol aldığı görülür. Geleneksel geniş ailelerde çocuk eğitimi, gündelik hayat pratiklerinin öğrenilmesi, dinsel inanç ve normların aktarılmasıyla değer ve tutumların çocuklar tarafından öğrenilip içselleştirmesi ve davranış haline getirilmesi hedeflenir. İleri de ise çocukların aynı şeyleri kendi çocuklarına aktarılması beklenir (Sayın, 2020, s. 43-46).

Geleneksel geniş ailenin üye sayısı fazla olduğundan bir arada geçirilen zaman daha çok olur ve biz duygusu ön plana çıkar. Aile bağlarının devamlılığı için evlenen çocuğun ailesine yakın oturması ya da aynı evi paylaşması istenir ki bu durum aile üyelerinin bağını güçlendirmesini ve birbirine olan yakınlığını ifade eder. Ortak yaşam alanının içinde yer alan hane halkının ekonomik getiriye sahip malları ve mülkleri bir gelir kaynağı olarak görülür. Mülkiyet, bir şahsa ait olarak görülmez, ailenin ve akrabanın ortak malı olarak düşünülür. Bu nedenle mülkiyete sahip olan birey değil, geleneksel geniş ailedir. Yani mülkiyet aile fertlerinin ortak malı olarak görülür. Mülkiyet, genel olarak aile reisi kabul edilen hane halkının en yaşlı erkeğinin denetiminde yer alır. Hane içinde baba statüsü, birleşmenin, güçlenmenin ve dayanışmanın temelidir (Yasa, 1990, s. 198).

Geleneksel geniş ailenin sahip olduğu birlik ve dayanışma dışarıdan gelebilecek her türlü zarar ve saldırıya karşı bir koruma sağlar. Bu aynı zamanda maddi ve manevi bir emniyet işlevi de görür. Zira her ailede olduğu gibi, geleneksel geniş ailede de hane halkı denetimin ve huzurun güvence altına alındığından emin olmak isterler. Bu nedenle, aile ve akraba üyelerinin rol ve sorumlulukları önceden bellidir. En küçüğünden en büyüğüne, erkeğinden kadınına kadar herkesin bir görevi ve rolü muhakkak vardır. Yapılması gereken işler belirli bir iş bölümü ve görev dağılımı yapılarak yerine getirilir. Aile içindeki görev dağılımının denetimi ise aile büyükleri tarafından gerçekleştirilir. Aile içinde otoritenin yaptırım gücü söz konusudur. Burada, küçüğün büyüğüne karşı hep bir saygı içerisinde olduğu, sözün dinlendiği, değer verildiği ve büyükler ne derse o olur sözü ve düstura sahip bir aile türünü görmekteyiz (Sayın, 2020, s. 43-46).

2.1.1.2.Çekirdek Aile

Diğer bir aile türü, kent ailesi olarak da bilinen çekirdek aile modelidir. Bu aile anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelir. Çekirdek aile türünde büyükanne, büyükbaba, amca, yeğen gibi diğer aile fertleri bulunmaz. Bu, çekirdek aileyi geniş aileden ayıran bir özelliğidir. Çekirdek aile sanayi sonrası toplumda bir artış göstermeye başlamıştır.

Birçok sosyolog, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçildiği ve aile kurumunun yapı ve fonksiyonel anlamda bir değişim yaşandığını dile getirmektedir. Çekirdek aile yapısına geçiş ile birlikte aile fertlerinin sayısında bir düşüş yaşanmıştır. Ebeveyn ile çocuk arasındaki sorumluluklarda ve rol dağılımlarında da bir değişme olduğu görülebilmektedir (Adak, 2018, s. 50).

Geleneksel toplumlarda biz duygusu ve beraberlik hâkimdir. Otoriter ve aynı zamanda hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Geleneksel toplumlarda toplumsal kurumlar örf ve adetlere dayalı normlar tarafından düzenleniyordu. Kentleşmeyle birlikte yabancılaşma, dünyevileşme, kendi dünyasına çekilme ve ben duygusu egemen olmaya başladı. Ebeveyn ve çocuklar arasında sorumluluk, rol algısı, beklenti, tutum ve görevler yeniden şekillenmeye başlandı. Böylece, çekirdek aile eşitlikçi ve demokratik bir yapıya sahip olmakla sosyal hayat sistemini etkilemeye ve düzenlemeye başladı (Sayın, 2020, s. 54).

Geleneksel geniş aile tipinin hâkim olduğu toplumlarda erkeğin, kadının ve çocukların sahip oldukları rol ve statülerinde değişmeler gerçekleşti ve açık rol farklılaşmasının olduğu bir yapıdan, rollerin paylaşıldığı bir yapıya geçiş sağlandı. Modern toplumlarda erkek mutfakta yer alan ve çocukların bakımı konusunda eşine yardımcı olan bir konuma göre şekil aldı. Eşler arasında rol paylaşımları, yardımlaşma ve destek olma algısı giderek gelişme gösterdi. Kadın ise ailesine gelir getiren, ekonomik anlamda söz sahibi olan modern dönemin şartlarına uygun davranış biçimleri geliştirmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak aile içerisindeki hiyerarşik ilişkilerin yapısı da aynı oranda değişim göstermiştir. Bu olgu ile birlikte aile bireyleri arasında bir eşitlikten söz etmek mümkün hale geldi. Aile reisi kavramının kalkması, karar alma durumlarında ortak hareket etme ve eşler arasında mal paylaşımı uygulaması (Medeni Kanun, 2002) gibi gelişmelerle aile içinde kadının etkisi, varlığı ve konumu gelişme sağlamış ve böylece kadın hem aile içerisinde hem de toplumsal alanlarda daha etkin ve görünür hale gelmiştir (Bayer, 2013, s. 104).

Kentleşme ile birlikte ekonomik gelir dağılımı da değişim göstermeye başlamıştır. Geleneksel geniş ailede iş gücü daha çok tarım ve hayvancılıkla sağlanırken, sanayi toplumunda çekirdek aile, kapitalist sistemin geniş bir işgücü kaynağını oluşturmaya başlamıştır. Özellikle, şehir hayatında daha iyi bir yaşam sürebilmek için ev harcamaları ve tasarrufları hakkında karar veren, hizmet sektöründen yararlanmak isteyen ve aynı zamanda kültür faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalışan bir birim halini almıştır. Dolayısıyla sanayi toplumunda geleneksel geniş ailenin etkinliğini ve görünürlüğünü yitirmekte olduğunu, geniş aile bağlarının giderek seyrekleştiğini söyleyebiliriz. Çekirdek ailenin ise sosyal hareketliliği kolaylaştırdığını görmekteyiz (Kapız, 2002, s. 320-321).

Günümüzde, aile içerisinde kadın sadece çocukla ilgilenen onu yetiştiren, gün boyu evde oturan, tüm zamanını mutfakta harcayan anne modelinden iş hayatına geçiş yapan meslek kadınına dönüşmüştür. Toplumsal hayatta kadın ve erkek arasında eşit fırsatlar gündeme gelmiştir. Bu sebepten dolayı, ailede annenin, babanın ve çocukların sorumlulukları paylaşılarak daha eşitlikçi, demokratik ve kolaylaştırıcı bir akımı başlatmıştır (Sayıl, 1994, s. 273). Anlaşıldığı üzere kentleşme ile birlikte aile yapısında hem görünürde hem de fonksiyonlarında bir başkalaşım yaşandığı aşikardır.

2.1.1.3.Gecekondu Aile

Ailenin bulunduğu, yaşadığı yerin ve mekanın ailenin yapısını ve fonksiyonlarını yeniden şekillendirdiği aşikardır. Yerleşim yerine göre gecekondu ailesinin kendine has bir yaşantısı, hayatı ve özelliği vardır. Bu aile türünün kentte göç edişinin nedenleri arasında hayallerini, isteklerini ve arzularını karşılayabilmek ve aile fertlerinin daha iyi koşullarda yaşayabilmesini sağlamaktır. Bu sebebiyle gecekondu ailesi yaşam şartlarını iyileştirmek ve kent hayatının sunduğu olanaklardan yararlanmak ister. Bu sebepten dolayı köyden kentte bir göç yolculuğu gerçekleşmiştir. Bu yolculuk daha çok evin erkeği ve para kazanacak diğer fertleri ile (abi, erkek kardeş, oğul) başlamaktadır. Daha sonrasında ise iş bulunup başını sokacakları bir gecekondu bulduklarında aile fertlerinin diğer kalanları da gelmeye

başlayacaklardır. Hayat düzene girdikçe, kent yaşamının olanaklarından yararlanma artıkça akrabalar, komşular, tanıdıklarda gelmeye başlayacaktır. Bu döngü gecekondu sistemini etkileyerek devam etmektedir (Sayın, 2020, s. 89).

Kırsal-kentsel etkileşim sonucunda ortaya çıkan gelişmiş kentlerin fiziksel ve sosyal koşulları karşısında yeterli olmayan ve yerleşim yerlerinde kendine has bir yaşam biçimi geliştirmiş ve oluşturmuş aileler 'gecekondu ailesi' olarak tanımlanmaktadır (Gökçe, 1976, s. 11). Bu aile, kentin olanaklarına karşı kendi köşesinde kendi dünyasını kurmaya çalışır.

Kentin belli kesimlerinde yer alan gecekondu ailesinin eğitim düzeyi düşüktür. Aile fertlerinin okur yazarlık oranlarına baktığımızda, birinci sırayı % 46 ile ilkokul mezunları yer almaktadır. Gecekondu ailesinde yüksekokul mezunu oranı sadece %1.8'dir. Akademik olarak baktığımızda diplomasız ortalaması % 32 iken, okuyan kadın nüfusta bu oran % 40'lara çıkmaktadır. Gecekondu ailesinin çocuklarına baktığımızda ise, ikinci kuşakta çocuk ve gençlerin birinci kuşağa göre eğitim düzeyinde bir yükselme ve eğitime verilen önemin arttığını görebilmekteyiz (Kasapoğlu, 1994, s. 295-302). Gecekondu ailesinin ekonomik gelirinde bir düzelme ve iyileşme başladığı zaman çocukların eğitim hayatı da gelişme gösterir. Aile büyüklerinin çocuklarının daha iyi yerlere gelmeleri ve iyi bir hayata sahip olmaları için onları okula gönderdikleri de aşikardır.

Gecekondu ailesi zamanla kentlileşme ve şehirleşme sürecinin içine girmeye çalışır. Özellikle aile içerisinde eğitim düzeyi arttıkça kadının statüsünde ve değerinde bir yükselme görülür. Aile içi karar alma süreçlerine kadının da katılımı söz konusu olur (Acar, 1994, s. 313-324). Gecekondu ailesini kentlilerden ayıran özelliklerden biri, komşuluk, akrabalık, hemşerilik ilişkilerinin ve değerinin daha yoğun yaşandığı ve etkileşimlerin güçlü bir zemine oturduğudur. Aralarındaki bu bağ aslında iş imkanlarını, hayallerini ve beraberliklerini artırıp zorluklara göğüs germe ve bu zorlukları aşma durumunu sağlamaktadır (Sayın, 2020, s. 89).

2.1.1.4.Tek Ebeveynli Aile

Aile kurumunun tarihsel süreçle birlikte değiştiği ve yeni alternatif yaşam şekilleriyle birlikte yeni aile türlerinin günümüz toplumlarında karşımıza çıktığı görülmektedir. Toplum da boşanmaların artması, eşlerden birinin kaybı, evlilik dışı çocuk sahibi olmak ve benzeri durumlar aile yapısını değiştirmeye başlamıştır. Tek ebeveynli ailelerde ya annenin ya da babanın eksik olması aile faktörünü hem yapı olarak hem de işlev olarak etkilemektedir. Bu yeni aile türünün büyük çoğunluğunu ise çocuğuyla tek başına yaşam mücadelesi veren anneler oluşturmaktadır. Bu ailede ya eşinden boşanmış ya da eşini kaybeden anne figürü karşımıza çıkmaktadır. Oysa, tek ebeveyn denilince akla sadece anneler değil, babalar da gelmelidir. Çünkü, aynı durum onlar içinde geçerlidir (Sayın, 2020, s. 109-110).

Toplumda tek ebeveynli aile yapısı zamansal olarak artış göstermektedir. ADNKS sonuçlarına baktığımızda, 2014 yılında %13,9 olan tek kişilik hane halklarının oranının 2020 yılında %17,9'a yükseldiği görülmektedir (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2014-2020). Bu durum boşanma oranlarını ya da evlilik dışı doğum oranlarını da etkilemektedir. Toplumumuza baktığımızda yaşanılan yerin evlilik ve aile olgusunu etkilediğini söyleyebiliriz. Türkiye'de tek ebeveynli ailelerden oluşan hane oranının en yüksek olduğu il, 2020 yılında %11,7 ile Bingöl oldu. Bu ili, %11,5 ile Adana ve Malatya illeri izledi. Tam tersi bu oranın en düşük olduğu iller ise %7,1 ile Bitlis ve Ardahan, %7,2 ile Tokat oldu. Tek ebeveynli aile yapısını, anne-çocuk ve baba-çocuk sınıflandırması olarak ele aldığımızda, toplam hane halkları içerisinde anne ve çocuklardan oluşan oranının en yüksek olduğu iller, %9,2 ile Bingöl, %9 ile Adana ve %8,9 ile İzmir olurken, tam tersi bu oranın en düşük olduğu iller ise %5 ile Ardahan, %5,5 ile Tokat, Bitlis ve Burdur görülmektedir. Toplam hane halkları içerisinde baba ve çocuklardan oluşan oranının en yüksek olduğu iller, %3,8 ile Kilis, %3,1 ile Malatya ve %3 ile Trabzon olurken, tam tersi bu oranın en düşük olduğu iller ise %1,6 ile Nevşehir ve Bitlis, %1,7 ile Kayseri, Adıyaman, Tokat, Sinop ve Kars görülmektedir (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2020).

Toplumun sosyolojik yapısı, kültürü, değerleri, normları, eğitimi, ekonomik geliri, sosyal şartları, siyasal düzeni, dinsel algısı ve toplumun bir çok kurumu tek ebeveynli aile fertlerini etkilemektedir. Hem şekil bağlamında hem de işlev anlamında. Çünkü aile kavramının içindeki anne, baba ve çocuğun bir sorumluluğu ve beklenilen görevi varken, tek ebeveynli ailelerde ise durum biraz daha farklılaşıyor. Boşanmış ya da eşi ölmüş kişilerin çocuklarına karşı daha çok sorumluluk aldığını ve hayatını buna göre şekillendirmeye çalıştığı bilinen bir durumdur. Örneğin, boşanmış bir anne, çocuklarına hem annelik hem babalık yapmaya çalışması ve birden çok rolü gerçekleştirmesi ister istemez anne konumundaki kişiyi maddi ve manevi anlamda yorar ve yükünü arttırmaktadır.

Günümüz koşullarına baktığımızda ise aile kavramının değişime uğradığı ve tek ebeveynli insanların daha da artacağı ön görülmektedir. Gelir seviyesinin, eğitim düzeyinin ve modern hayattaki kentli insanların tek ebeveyn olma arzusunun eğilim göstermesi ve oran olarak artması bir gerçektir. ‘‘Tek anne olmayı seçme’’ ve çocukları ile yeni bir hayat kurma çabası yaşanılan yerin kültürü ve zamansal algısı ile de ilişkilidir. Toplumsal hayattaki değerlerin eğilimi genel olarak çocuk sahibi olmayı, çocuk büyütmeyi ve çocuk yetiştirmeyi aile kurumu içerisinde yer almasını istemekte ve kabul etmektedir (Güneş, 2011, s. 38).

2.1.1.5.Birlikte Yaşama

Günümüzde evlilik algısının giderek değiştiği görülmektedir. Artan boşanma oranları, çarpık ilişkiler, evlilik dışı çocuk sahibi olma durumları, evliliğin getirdiği sorumluluk duygusundan kaçışlar ve evliliğin esnek bir yapıya evrilmesi gözle görünür hale gelmiştir. Toplum nazarında evlilik dışı bir arada yaşama birliktelikleri ayıp veya normsuzluk olarak algılanma durumunun gün geçtikçe zayıfladığı gözlenmektedir. Evli gibi bir arada bulunmak veya yaşamak aslında evliliğin sadece bir arada bulunma, aynı evi paylaşma olarak algılanmasına neden olmaktadır (Marshall, 1999, s. 223).

Aile türlerine baktığımızda modern çağ ile birlikte aile olgusunda yeni şekillenmeler görmekteyiz. Evlenmeden birlikte yaşama (cohabitation), ya da

resmi nikâh kıymadan beraber bir çatı altında kalma olarak tanımlanmaktadır. Birlikte yaşama olgusunun büyük bir çoğunluğu genç kitleler, hiç evlilik yapmayanlar veya boşanmış kişiler olarak sıralayabiliriz. Günümüzde evlilik olgusunun algılayış şeklinde de bir bulanıklık söz konusudur. Çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu birlikte yaşama durumu bireylerin resmi nikâh kıymadan imam nikâhı kıyarak yaşaması ve muta nikâhı ile birlikte olmada bu kapsamda değerlendirilmektedir (Çapcıoğlu, 2018, s. 26).

ABD toplumuna baktığımızda nikâhsız birlikte yaşayanların yaklaşık % 30'u çocuk sahibidir. Bu durum giderek artış göstermektedir. Bireylerin evlilik olmadan birlikte yaşama durumları genellikle aile içi sorunlardan kaçış, evliliğin getirdiği sorumluluğu üstlenmemek, akraba veya çevrenin etkileri, normlara uymamak, problemli neslin artışı, yaşanılan yerin değer ve tutumlarına aykırı davranma isteği, din algısından uzak kalmak gibi bir çok neden evlilik kurumunu zedelemektedir. Zedelenen evlilik aile kurumunda ister istemez problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Aile içi iletişimsizlik, değersizlik, yetersizlik ve saygı eksikliği bu olumsuzluklardan ve sorunlardan bazılarıdır. Bu sorunlar boşanmaya ve ailenin parçalanmasına sebebiyet vermektedir. Bunun sonucunda da bireysel bir hayat kurma durumu ortaya çıkmaktadır. Böylelikle yeni yaşam biçimleri ve türleri ortaya çıkmaktadır. Tarihsel süreç bağlamına baktığımızda geleneksel geniş ailenin çözülmesi çekirdek aileyi, çekirdek ailenin zamanla çözülmesi ise yeni aile türlerini ortaya çıkarmıştır. Bu durumla birlikte aile kavramı, işlevi, türleri ve yapısı da etkilenerek köklü biçimde değişime uğruyor ve yeni aile biçimlerinin oluşumuna da kaynaklık ediyor (Çapcıoğlu, 2018, s. 26).

Evlilik dışında gerçekleşen birlikte kalma durumu, toplumdan topluma ve zamandan zamana da değişim göstermektedir. Tarihsel süreçle birlikte insanların ilişki ve evlilik kurma algısı çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Bu durumu kabul eden ve etmeyen toplumlar hala bulunmaktadır. Günümüzde birlikte kalma ayıplanan, sapma olarak dile getirilen ya da toplum tarafından hoş karşılanmayan, dışlanan bir olgudan normal olarak görülen, özgürlük adı altında şekillendirmeye çalışılan bir duruma getirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, insanların aile kurumuna ve evlilik müessesine verdiği sadakat ve

saygı duygusunu zedelemekte ve aile bağının azalmasına sebep olmaktadır. Evli ve evli olmayan çiftler arasındaki farkların ve sınırların bulanıklaştığı, değer ve tutumlara karşı hassasiyetinin azaldığı, dine olan bağlılığın köreldiği, evlilik kurumuna verilen önemin ve değerin gün geçtikçe yozlaştığı bir gerçektir (Adak, 2018, s. 55).

2.1.2.Ailenin İşlevleri

Turner (1999) ise, aile kurumunu hem sosyal yaşamla hem de biyolojik yaşam döngüsüyle açıklamaya çalışmaktadır. Turner'e göre, evli çiftlerin biyolojik birliktelikleri sonucunda çocuk sahibi olması, o çocukların toplumsal hayata kazandırılması yani sosyalleştirilmesi ve eğitilmesi konuları üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte, aile kurumunun kendine has bir üslubu olduğunu aynı zamanda da sosyal bir grup oluşturduğunu dile getirmektedir. İlk Türk sosyoloğumuz Ziya Gökalp ise, aile kurumunu toplumun düşünce yapısıyla ilişkilendirerek, milletin birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirdiğini dile getirir ve evlilik kurumuna atıfta bulunarak aile olgusunu açıklamaya çalışır (Gökalp, 1978, s. 122).

Aile kurumu toplumsal hayat içinde hep bir değişim yaşamıştır. Bu değişim tarihsel süreç ile birlikte kendini göstermektedir. Aile kurumu değişen toplumsal hayatla birlikte bazı temel işlevlerini yitirdi ya da geliştirdi. Aile üyelerinin manevi destek sağlama işlevinin eskiye nazaran daha ön planda olduğunu dile getiren yapısal işlevci görüş, bu işlevin başka kurumlarca karşılanamadığını dile getirmektedir. Böylelikle aile kurumunun toplumda varlığını devam ettirebileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma eleştirel bir gözle baktığımızda, değişen şartlar karşısında aile içinde ortaya çıkabilecek muhtemel çatışma ve ayrışmaların dile getirilmemesidir (Gökçe, 2011, s. 52-53).

Geçmişten günümüze kadar aile kurumu işlevleri bakımından birçok değişim yaşamıştır. Bu değişimler, işlevlerin değerini gün geçtikçe düşürmüş veya bazı işlevlerin değerini gün geçtikçe arttırmıştır.

2.1.2.1.Ailenin Biyolojik İşlevi

Ailenin biyolojik işlevi, aile kurumunun en önemli işlevlerinden biridir. Bu işlev, toplumun devamlılığı ve demografik yapısında büyük rol oynamaktadır. Evlilik kurumu cinsel güdünün karşılandığı ve eşlerin birbirine karşı olan isteklerinin giderildiği bir işlevdir. Evlilik, cinsel güdünün meşru yoldan yasallaştırılması ile gerçekleşir. Bunun sonucunda ise çocuğun dünyaya gelmesi, yetiştirilmesi, toplumsallaştırılması ve neslin sürekliliği sağlanmaktadır. Böylelikle aile soyunun devamlılığı söz konusudur. Çocuk yapma işlevi, toplumsal normlar ile aile kurumunun bir hakkıdır (Özgüven, 2000, s. 19–20).

Aile kurumunun nikah kıyması hem sosyal açıdan hem de resmi açıdan bir yasallaştırma ve meşrulaştırma durumudur. Evlenen kişilerin nikahla birlikte cinsel güdülerini karşılaması, üremesi, çoğalması toplumdaki düzeni, demografik yapıyı ve cinsiyet dağılımını etkilemektedir. Aile içindeki doğurganlık toplumun nüfus oranını ve veri tabanını oluşturmaktadır. Biyolojik işlev, ailenin ve toplumun büyüyüp gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum aslında sosyal düzeni ve güvenliği oluşturmaktadır. Ancak günümüz post modern toplumlarda ailenin biyolojik işlevi de nasibini aldı. Ortaya çıkan yeni aile türleri, evlenmeden birlikte yaşama, bekar kalma ve aynı cinsiyete sahip olma birlikteliklerinde çocuk yapma durumu ve aile içi doğurganlık da yeni bir şekil almaktadır. Bu durum toplumun norm ve değerlerinde bir problem oluşturmaktadır. Evlilik, aile kurumunun meşru yollarla oluşturduğu bir düzendir. Bu düzen sadece toplumsal uyumu sağlamakla kalmıyor bunu yanında, sosyal denetimi, yasal birlikteliği de beraberinde getirmektedir (Bilgili, 1993, s. 8).

2.1.2.2.Ailenin Psikolojik Doyum Sağlama İşlevi

Ebeveyn, çocuğun maddi ve manevi ihtiyacını karşılayan kişidir. İnsan neslinin devamlılığı biyolojik faktörken bunun yanında sevgi, saygı, samimiyet, fedakarlık, hoşgörü ve biz duygusu ise psikolojik faktörü oluşturmaktadır. Yeni doğan bir bebeğin sevgiye ihtiyaç duyması, ağlaması, nazlanması, şımarması, gülmesi, oynaması, şaşırması psikolojik doyum

sağlama ve sevgi işlevi ile karşılanmaktadır. Sevgi ve şefkatin asıl kaynağını oluşturan en önemli etken ailedir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki sevgi duygusal bağı güçlendirmektedir. Aile içindeki sevgi, ilişkilerin ve iletişimlerin sağlıklı ve etkin olmasında, çocuğun zihinsel gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Anne ve babasıyla vakit geçiren, birlikte oyun oynayan, gülen, eğlenen, mutlu olan çocukla, anne ve babası ile vakit geçirmeyen, birlikte her hangi bir ortak noktada buluşmayan çocuk arasında psikolojik doyum farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Bu durum aile içindeki bağı ve kişilik oluşumlarını etkilemektedir. Özellikle sanayi toplumuna geçişle birlikte anne ve babanın işte çalışması, iş telaşı, iş stresi ve iş yorgunluğu ister istemez çocuk açısından bir boşluk oluşturmaktadır. Bu da ebeveyn ve çocuk arasındaki bağın kopmasına neden olmaktadır (Tezcan, 2010, s. 132).

Aile kurumu mutlu ve sağlıklı bir şekilde psikolojik doyum sağlamak istiyorsa, birbirlerine vakit ayırmalı, birbirlerine saygı duymalı, birbirleriyle ilgilenmeli, samimi ve içten duygular beslemeli ve aynı zamanda biz duygusunu hissettirebilmelidir. İnsanoğlunun zihinsel gelişiminde psikolojik doyum sağlama işlevi önemli yer edinmektedir. Kişiliğin oluşumunda, benlik algısında ve söylemlerinde büyük rol oynamaktadır. Hatta bireyin fiziksel gelişimine kadar etki etmektedir. Günümüz de ailenin psikolojik doyum sağlama işlevinin değeri her geçen gün artmaktadır. Ebeveynlerin daha bilinçli, daha farkındalıklı ve daha dikkatli davrandıkları görülebilmektedir (Adak, 2018, s. 58).

Aile, bir yapbozun parçası gibidir. Birbirini tamamlayan ve bütün olduğunda ise anlam kazanandır. Her yapboz parçasının bir rolü ve sorumluluğu bulunmaktadır. O, yapboz parçaları olmadığında ise resmin bütünü eksik kalmaktadır. Aile içi bağ da böyledir. Birinin başına gelen en ufacık bir olay bütün aile fertlerini derinden üzer ve etkiler. Karşılıksız bir sevgi yumağıdır aile. Sevginin mihenk taşını oluşturmaktadır. Çocuğun aile içerisinde gördüğü sevgi, saygı, mutluluk, huzur, hoşgörü, sadakat duygusu ile yanağından öpmek, kucaklamak, sarılmak, gözünün içine bakmak, gülümsemek, dinlemek, oyun oynamak, şakalaşmak, güzel sözler söylemek ve işitilmek en önemli manevi gıdayı oluşturmaktadır. Bu manevi gıda

çocuğun bir ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç ise ailenin psikolojik doyum sağlama işlevi ile yerine getirilmektedir (Kır, 2011, s. 387). Çocuğun ailesinden görmüş olduğu sevgi bağı, çocuğun kişiliğini, karakterini ve benliğini etkilemektedir. Bu sebeple sevgi bağı gören çocukla sevgi bağından mahrum kalan çocuk arasında büyük bir fark bulunmaktadır.

İçsel bir duyguyu, bağlılığı, ilgiyi kısaca sevgi duygusu bir ihtiyaç olarak algılanmamalı. Bu duygunun manevi yönü olduğu bilinmeli ve bu bilinçle hareket edilmelidir. Çocuk ile ebeveyn arasında içsel bir sevgi doyumu, aile içindeki ilişkileri koruyup düzenlemektedir.

2.1.2.3.Ailenin Toplumsallaştırma ve Eğitim İşlevi

Aile kurumu toplumun gelişmesinde ve ilerlemesinde çok önemli bir yere sahiptir. Var olan kültürü, geleneği, göreneği, örfü ve adeti kuşaktan kuşağa aktaran ve öğreten ilk ailedir. Bireyin sosyalleştiği ve topluma kazandırıldığı yerin adıdır aile. Birincil ilişkilerin gerçekleştiği, ait olma duygusunun kazandırıldığı başat bir mekandır. İlk eğitimin başlandığı ve zamanla anlam kazandığı yer aile yuvasıdır. Tüm bunlar ailenin sorumlulukları arasında yer almaktadır (Acat, 2012, s. 4). Aile içinde başlayan eğitim, güven ortamıyla oluşturulmalıdır. Güven duygusunun hissettirilmesi ile birlikte çocuğa öğretilen her olgu ve her olay bir anlam kazanmaktadır. Anne ve babanın gösterdiği ilgi ve alakayla çocuk eğitilmeye çalışılır (Binbaşıoğlu, 1978, s. 223).

Güven bağını oluşturan ve karşılıksız sevgi duyan aile etkin aileyi oluşturmaktadır. Bu sebeple çocuğun gelişimi ve eğitimi için aile güvenli bir sığınaktır. Toplumun norm ve değerleri aile tarafından aktarılması, pekiştirilmesi, öğretilmesi ebeveynlerin ilk görevleri arasında yer almaktadır. Bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde ebeveyn çocuğuna ev ortamında eğitmeye başlar. Çocuk doğduğu andan itibaren eğitim serüveni de başlar. Yürümeyi, kalkmayı-oturmayı, tuvalet eğitimini, yeme içme eğitimini, anadili öğrenme sürecini ve daha bir çok hayata dair konuları aile tarafından çocuğa öğretilmektedir. İşte bu süreç toplumsallaşmanın ilk basamağını oluşturmaktadır (Tezcan, 1985, s. 159). Toplumsallaşma ile birlikte birey

toplumda var olan norm ve değerleri öğrenerek toplumsal hayata hazır hale gelmektedir.

Toplumsallaşma süreci ile birey bilgi, beceri ve tutum kazanmaktadır. Birey, topluma ayak uydurmaya başlayarak toplumun beklentilerine de cevap vermiş olmaktadır. Toplumsal hayat içinde birey ortak değerleri, aitlik duygusunu, beraberlik güdüsünü öğrenmektedir. Toplumsallaşma, günümüzdeki bireysellik algısının önüne set çeken ve bütünleşmeyi sağlayandır (Ergün, 1987, s. 35). Aile, toplumsallaşmanın yaşandığı yerdir. Annenin, babanın ve çocuğun ilk iletişimiyle şekil almaya başlamaktadır. Çocuğun büyümesiyle yeni arkadaş grupları oluşur. Bu durum yeni toplumsallaşma alanlarının oluşmasına zemin hazırlar. Çocuğun arkadaşı (akran grubu), kitle iletişim araçları, mesleki hayatı, akrabaları, komşuları ve çevresi bu grubun öğelerini oluşturmaktadır (Ergün, 1987, s. 39).

Tarihsel süreçle birlikte toplumsallaşma alanları da bir takım değişimler geçirmiştir. Geleneksel toplumlarda çocuğun eğitiminden aile sorumludur. Sanayi toplumu ile birlikte ebeveynin iş hayatına katılması çocuğun eğitim ve sosyalleşmesini de etkilemektedir. Çağdaş toplumlarda ailenin iş hayatı, kültürel çeşitliliği, zamansal değişikliklerinin çeşitlenmesi ile birlikte çocuğun sosyalleşmesi uzman kişiler yani öğretmenler tarafından sağlanmaya başlandı. Bu toplumsallaşma görevini devlet okullarla, kreşlerle, kurslarla ve eğitim merkezleriyle karşılamış olmaktadır (Erden, 1998, s. 81–83).

Emile Durkheim, toplumsallaşma terimini kullanan ilk kişidir. O, okular da ki toplumsallaşmayı planlı ve programlı olduğu için metotlu olarak ele almaktadır. Toplum içinde kendiliğinden gerçekleşen toplumsallaşmaya, metotsuz toplumsallaşma olarak nitelendirmektedir (Ergün, 1987, s. 35). Çocuğun eğitim hayatının daha iyi gelişebilmesi ve ilerleyebilmesi için okul programlarının kapsamlı olması gerekmektedir. Ayrıca annenin de eğitim ve öğretim konusunda bilinçlendirilmesi de gerekmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 53).

Kısacası toplumsallaşma aile kurumunun görevleri arasında yer almaktadır. Zamanla bu görevin başka toplumsal kurumlar tarafından

sağlandığı görülmektedir. Bireyin kişilik, benlik ve karakter oluşumu sosyalleşme olgusuyla sağlanmaktadır. Toplumsallaşma normları, değerleri ve tutumları kişilerde aitlik duygusunu, birlik ve beraberlik hissini kolaylaştıran bir unsurdur. Günümüzde ailenin toplumsallaşma görevini başka kurumlar üstlense de toplumsallaşma aracının ilk basamağını ve duygusal bağını aile oluşturmaktadır (Acat, 2012, s. 58).

2.1.2.4.Ailenin Ekonomik İşlevi

Tarihsel süreçle birlikte ailenin ekonomik işlevi de bir değişim yaşamıştır. Günümüzde aile kurumu kendi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Geleneksel toplumda, aile ihtiyacı olduğu ürünü tarlasında eker, biçer, sürer ve yetiştirir. Ev halkı ise payına düşen görevi yerine getirmeye çalışır. Böylelikle aile hem üretim hem de tüketim birimini oluşturarak ekonomik geçim çarkını devam ettirir. Sanayi toplumuna geçişle birlikte aile üretim birimi olma özelliğinden daha çok tüketim birimi olma özelliğine doğru değişim göstermektedir (Adak, 2018, s. 59).

Geleneksel aile ve kırsal alanda yaşayan geniş aileler, üretim süreci ile yakından ilgilidir. Aile fertlerinin sayısı üretim ve ekonomik gelirle yakından ilişkilidir. Ailede birey sayısının fazla olması eve getirilen gelir sayısını etkilemektedir. Özellikle erkek çocukların tarlada çalışması, traktör kullanması, ürünleri taşıması işlerinde, kız çocukların ise daha kolay ve güç gerektirmeyen işlere yönelmesi söz konusudur. Böylelikle çocuklar tarla işlerini öğrenmeye ve üretime katkı sağlamaya başlar. Elde edilen gelir ailenin reisi olan babada toplanır harcama ve paylaşım baba tarafından sağlanır. Sanayi öncesi toplumlarda kent ve kasabada yaşayan ailelerde anne iş hayatında aktif değildir. Daha çok özel alanda yani ev içinde yer almaktadır (Tezcan, 1985, s. 158).

Bugünkü çağdaş toplumlar ailenin tüketim birimi olma özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Üretimin başka kurumlara devredildiği ve ailenin üretimde aktifliğinin giderek azaldığını göstermektedir. Ailenin yaşam tarzının değişmesi, beklentilerinin artması, iş piyasasının genişlemesi, eğitim kurumunun yaygınlaşması, değerlerin değişmesi, teknolojinin gelişmesi ve

çağa ayak uydurma isteğinin artışı aslında tüketim toplumunun ekonomik anlamdaki karşılığını oluşturmaktadır. Aile fertlerinin yaşadığı çağın gereksinimlerine uygun davranması, yaşam standartlarını iyileştirme çabası, gelir gider hesabı oluşturması, kadının iş hayatına katılması ailenin ekonomik işlevini etkilemektedir. Kadının iş hayatına katılması, evin ekonomisine katkı sağlaması, işbirliği oluşturması aslında kadının hem ekonomik anlamda söz sahibi yaptı hem de kendi ayakları üzerinde durmasını sağladı (Adak, 2018, s. 59).

2.1.2.5.Ailenin Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi

Aile boş zamanları değerlendirme işlevini sıcak, samimi ve mutlu bir şekilde bir araya gelerek, ortak bir noktada buluşarak, birlikte hareket ederek ve eğlenerek gerçekleştirmesi ailenin manevi bağını güçlendirmektedir. Boş zaman değerlendirmesi aile fertlerinin eğlendiği ve mutlu olduğu anlardır (Gökçe, 1990, s. 218).

Aile üyelerinin nitelikli zaman geçirmesi çocuğun hem zihinsel gelişiminde hem de fiziksel gelişiminde büyük bir etki oluşturmaktadır. Aile birlikte zaman geçirdiğinde çocuğu zararlı alışkanlıklardan, tehlikeli arkadaş çevrelerinden de koruyabilmektedir. Anne ve babanın birlikte boş zaman değerlendirmesi aradaki bağı ve sadakati arttırmaktadır. Aile içinde gerçekleşen sevgi, şefkat, ilgi ve biz duygusu güven bağını arttırmaktadır. Birlikte yapılan piknikler, kitap okumalar, film izlemeler, yemek yemeler, sohbet etmeler, oyun oynamalar, gezmeye gitmeler, tatile gitmeler aile içindeki biz duygusunun oluşmasına, birlik ve beraberlik duygusunun pekişmesine, etkin iletişimin kurulmasına olanak sağlamaktadır. Ailenin boş zamanları değerlendirme işlevi, bireyselleşen toplumlara karşı bir direniş ve aynı zamanda da aile kurumunun ayakta kalmasını sağlayan bir olguyu oluşturmaktadır. Boş zaman değerlendirmesi ile birlikte aile fertleri iş hayatının getirdiği stres ve yorgunluğu da üzerinden atmaktadır (Adak, 2018, s. 59-60).

2.1.2.6.Ailenin Dini İşlevi

Ebeveynler mensubu oldukları dinin inançlarını, ibadetlerini, gerekliliklerini ve beklentilerini çocuklarına öğretirler. Bu durum kuşaktan kuşağa aktarılarak devam ettirilir. Çocuğa verilen dinsel eğitim ailenin yaşam koşulları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu sebeple dini kurum ve inançlar sosyal hayatın önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Adak, 2018, s. 59). Çocuklar dini eğitimi ilk olarak aile ortamında alırlar. Dinsel uygulamaları, pratikleri, ahlak kurallarını, iyi bir kul olmayı çocuk ailesi tarafından rol model şeklinde hem görerek hem de işiterek anlamaya çalışmaktadır. Anne-babalar mensubu oldukları dinin dualarını, kutsal kitabını, ritüellerini, törenlerini, ibadetlerini çocuğa kazandırmaya ve zaruri temel bilgileri pekiştirmeye çalışırlar (Canan, 2009, s. 142-145).

Çocuk öğrendiği dini bilgilerle kendini tanımaya, yaratılış amacına, iyi insan olmaya, günah ve sevap arasındaki bağlantıya, helal ve haram arasındaki farkları anlamaya başlar. İslam dünyasında çocuk aileye emanettir. Onu yaratanın izni oldukça koruyup kollamak ve dini inanç hakkında bilgilendirme yapmak ailenin sorumluluğunda yer almaktadır. Bu sorumluluğu yerine getirmeye çalışırken de belirli bir ölçüye göre hareket edilir. Çocuğun yaşına ve yapabileceği zihinsel boyut göz önüne alınarak hareket edilir. Aksi takdirde çocuk kaçmaya, zıtlaşmaya ve dini algısının değişmesine sebep olabilmektedir. Bu nedenle kontrol mekanizmalarını, manevi değerleri mutlu, huzurlu, güven içinde etkin bir iletişimle gerçekleştirmeli. Çocuğa dini bilgiler sevilerek ve istenerek anlatılmalı ki çocukta bunu fark ederek uygulayabilsin.

Kısacası aile kurumu birçok işlevi ile birlikte toplumun devamlılığını ve düzenini sağlar. İnsanoğlunun yaşadığı yere aitlik duygusu geliştirmesine, kontrol mekanizması oluşturmasına ve faaliyette bulunmasına yardımcı olmaktadır. Bu işlevlerle zamansal bir gelişme veya değişme söz konusu olmaktadır. Aile kurumu insanoğlunun doğduğu andan itibaren hayatındaki ilk etkiyi oluşturan, hayatı boyunca etkileyen bir sürecin içinde yer almasını sağlamaktadır.

2.2.AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Tarihsel süreçle birlikte aile içi ilişkilerde bir değişim söz konusudur. Geleneksel aile bağı, sanayi devrimi sonrası aile bağı, çağdaş toplumdaki aile bağı kendi içinde bir dönüşüm yaşadığı aşikardır. Ebeveynlerin çocuğa bakışı, ona karşı tutumları, yaşadığı zamanın normları, kültürel değerleri aile içi ilişkilerde en önemli faktörlerdir. Aile içi iletişim, aile fertleri arasındaki ilişkinin nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini anlatır. Aile içinde gerçekleşen iletişim, aile fertleri arasındaki bilgi akışını ifade etmektedir. İletişimin sağlıklı ve etkin kullanılması hem eşler arasında hem de ebeveynle çocuk arasında düşüncelerin net, açık, anlaşılır ve doğru bir iletişimle gerçekleştiğini gösterir (Acat, 2012, s. 47).

Toplumun en önemli kurumlarından biri olan aile, bulunduğu dönemin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu sebeple fertler yaşadığı dönemin kültürünü öğrenir, anlar, yorumlar ve davranış haline getirir. Ebeveyn olduğu zaman ise kültürünü çocuğuna aktarmaya başlar. Nesiller boyu bu süreç devam etmektedir. Çünkü aile, bulunduğu ve yaşadığı toplumun her durumundan etkilenerek büyür (Gürler, 2005, s. 52). Ebeveynler sadece geçmişte öğrendiği normları ya da anılarını aktarmakla kalmıyor geleceğe dair hayallerini, beklentilerini, umutlarını, tecrübelerini ve deneyimlerini de aktarmaktadır.

2.2.1.Ebeveyne Yüklenen Anlam

Ebeveyn, çocuğun gelişimini hem fiziksel anlamda hem de zihinsel anlamda geliştiren, ihtiyaçlarını gideren ve bakımını sağlayan kişi ya da kişilerdir. Ebeveyn sadece çocuğun temel ihtiyaçlarını gidermekle kalmaz onu hayata hazırlar, sosyalleştirir, eğitir ve rehberlik yapar. Anne ve babanın birbirine karşı ve çocuklarına karşı bir çok sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukları yerine getirirken yaşadığı coğrafyanın, toplumsal normlarının, beklentilerinin, kişiliklerinin, deneyimlerinin, eğitimlerinin, yaşlarının, mesleklerinin ve cinsiyetlerinin önemli bir etken olduğu aşikardır. İyi bir ebeveyn, güven, sevgi ve saygı duygusu içerisinde sorumluluklarını yerine

getiren ve etkin iletişimi gerçekleştiren kişi ya da kişilerdir (Acat, 2012, s. 48).

Toplumda uyulması gereken birçok kural vardır. Bu kurallar sayesinde toplumun istikrarı sağlanmaktadır. Aynı durum aile içinde geçerlidir. Aile içinde büyük ve küçük çaplı sorumlulukların yer aldığı bazı kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar ebeveynler arasında düzeni ve istikrarı sağlar. Tam tersi kuralların dinlenmediği, sorumlulukların yerine getirilmediği durumlarda ebeveynler arasında ve aile içi iletişimde çatışmalar yaşanmaya başlar. Bu patolojik durum ise ister istemez topluma da yansımaktadır (Sayın, 2020, s. 316).

Ebeveyn ve çocuk arasında etkin iletişimin sağlanması, rollerin doğru bir şekilde yerine getirilmesi, ilişkilerin, duyguların, düşüncelerin ve fikirlerin uygun bir şekilde açıklanması sağlıklı bir aile kurumunu oluşturmaktadır. Sağlıklı ebeveynlik sağlıklı bir iletişimle gerçekleşir. Ebeveynler arasındaki uyum, ilişkinin tüm alanlarını etkileyen bir faktördür (Acat, 2012, s. 55).

Aile kurumu sadece erkeğin ve kadının bir araya gelmesiyle oluşan bir durum değildir. Eşlerin özellikle çevrelerinden de etkilendiği ve toplumsal normlara göre de hareket ettiği de görülmektedir. Eşlerden her biri ailesinin, akrabasının, komşunun ve arkadaşlarının söylemlerinden etkilenip aile içinde ona göre de hareket ettiği ve ona göre söylemlerini değiştirdiği de görülmektedir (Sayın, 2020, s. 317).

Aile kurumu, birbirini etkileyen iki alt sistemi barındırır, ‘sosyalleşme değerleri’ ve ‘aile etkileşimi’. Sosyalleşme değerleri, bağımlılık-bağımsızlıkla, insana veya topluluğa verilen değerle, çocuğun ekonomik ya da psikolojik değerleri ile oluşmaktadır. Bağımlılık ve bağımsızlık temel olarak bireylerin birleşmesi ve ayrılması ile ilgilidir. Ayrılma ve birleşme süreci ilk çocukluk döneminin temel gelişimsel sürecidir. Aile etkileşimi, ebeveynlerin takındığı tavır ve bu süre zarfında oluşan benliğin gelişimini ifade etmektedir (Kağıtçıbaşı, 1998, s. 15-25).

Ebeveynlerin sağlıklı bir ilişki kurması ve sağlıklı bir iletişim gerçekleştirmesi aralarındaki bağı güçlendirir ve doyum sağlar. Bu durum çocuğun gelişimini ve yaşam kalitesini arttırmaktadır. Ebeveynler, bütün aile

fertleri arasındaki etkin iletişimi demokratik bir yapıyla yerine getirmeli ve aile içerisindeki düzeni sağlamalıdır. Aile içerisinde sağlanan bu düzen toplumsal düzeni de beraberinde getirmektedir. Aile ve toplum iç içe geçmiş bir örüntüyü oluşturmaktadır (Acat, 2012, s. 57-58).

Ebeveyn, aile kurumunun ana elementlerini oluşturur. Çocuğun varlığı ile birlikte bu ana elementler sağlamlaşmaya ya da sarsılmaya sebebiyet verebilmektedir. Bu sebeple ebeveynlere büyük sorumluluk düşmektedir. Ebeveynlerin istismar ve ihmalkar davranışları çocuğun zihinsel yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuğuna küsmesi, görmezden gelmesi, hakaret edici kelimeler söylemesi, zorla bir şeyleri dayatması, tehdit etmesi ve ağır cezalar kullanması, anne-babanın çocuğuna karşı zorba tavırlarla tahakküm kurması, karşılıklı bir sevgi yerine koşullu bir sevginin sunulması, çocuğu olduğu gibi kabul etmenin yerine istenilen şekle sokulması, temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, bir birey yerine konulmayıp saygı duyulmaması, duygularını belli etmesine izin verilmemesi ve imalarda bulunulması, çocuğun özel alanı ve kişisel sınırları istismar edilmesi, toplum içinde ya da ev içinde küçük düşürülmesi ve alay edinilmesi, sürekli eleştirilmesi, çocuğun duygu ve düşüncelerini manipüle edici söylemlerde bulunulması, çocuğun aşırı bir şekilde şımartılması, çocuktan yüksek düzeyde beklentiye girilmesi ya da beklenti düzeyini düşük tutulması, katı ya da esnek bir ilişki bağlantısı kurulması, çocuktan bir yetişkinmiş gibi davranılmasının istenmesi, kaldıramayacağı yükleri üstlenmesini beklemek ve çocuğu dinlememek çocuğun zihinsel ve fiziksel yapısını olumsuz bir yönde etkilemektedir. Bu duygularla büyüyen çocuk sürekli bu söylemlere ve davranışlara maruz kaldığı için çocuğun kendini bu şekilde içselleştirmesine neden olmaktadır (Koçak Can, 2020, s. 68-70). Duygusal anlamda bireyin ihmal edilmesi, ihtiyaçlarının giderilmemesi ya da görmezden gelinmesi anne ve babanın ya da çocukla ilgilenen kişinin etkin bir rehberlik uygulayamamasından kaynaklanır.

Küçük yaşta ebeveynleri ile iyi bir ilişki kurmamış veya güven bağı oluşturmamış çocuklar sosyal hayatlarında problemler yaşamaktadır. Çocukluk yıllarında ebeveynleri tarafından görmezden gelinen ya da

kontrolcü bir tahakküm kurulmuş kişilerde, iletişim ve etkileşim sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde büyüyen çocuklar kendi başımın çaresine bakan, kendi aidiyetini ve özgürlüğünü eline almaya çalışan yetişkinlere benzemektedir. Tüm bunlar ise çocukluğunu yaşayamayan ve kendine güvenemeyen kişiliklerin oluşmasına neden olur (Gibson, 2020, s. 30).

Ailenin güven ortamı sağlaması hem ebeveynler için hem de çocuk için kritik bir noktayı oluşturmaktadır. Eğer çocuk kendini güvende hissedemiyorsa bunun bir çok nedeni vardır. Bu nedenler arasında, ebeveynlerden birinin eksik ya da ölmüş olması, ev içindeki nüfusun çok kalabalık olması, fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalması, ev içinde yanlış rol modellerin var olması, ailenin eğitim seviyesinin düşük olması, ekonomik gelir seviyesinin düşük olması gibi bir çok etken çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen unsurları oluşturmaktadır. Bu duruma maruz kalan çocuklar, başkasının söylemlerini ve isteklerini hemen kabul edip yerine getirme, agresif veya saldırgan davranışlar gösterme, asosyal veya çekimser davranma, özgüven eksikliği ya da madde bağımlılığı, alkol tüketimi, kötü arkadaşlıklar kurma, gündelik hayatında karşılaştığı sorunları büyütüp çatışma ortamı oluşturma, kendini yetersiz ve değersiz hissetme gibi durumların oluşmasına neden olmaktadır (Gültekin Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 156-161).

Patolojik ailenin oluşumunda ebeveynlerin yaşı, sosyalleştiği kültürü, toplumun yaptırımları ve kontrol mekanizmaları da büyük ölçüde etki etmektedir. Kişinin içinde yaşadığı toplumun normları, yaptırımları ve entegre edişi aslında sosyolojik kısmı oluşturmaktadır. Bireyin, özgünlüğü ve bireyselliği de psikolojik kısmını ifade etmektedir. Sosyolojik ve psikolojik alanlar arasında uyumu yakalamak ve işbirliği oluşturmak hem birey adına hem de toplum adına sağlıklı ve dengeli bir ilişki geliştirmektedir (Akcan, Şarlak ve Çeçen Eroğul, 2021, s. 67).

Ebeveynlerin, empati duygusu azsa, güven ortamı kuramıyorsa, şiddete yönelim fazlaysa hem fiziksel hem de duygusal anlamda tutarsızlık hakimse çocuk yetiştirme stillerinde disfonksiyonel durumlarla karşı karşıya kalma durumları yaşanmaktadır. Bu da yanlış ve işlevsiz çocuk yetiştirme

durumunu ortaya çıkararak diğer kuşaklara sirayet etmesine neden olmaktadır (Öztürk ve Derin, 2021, s. 54).

Yeni doğan bebeğin annesine, babasına ya da bebeğin büyümesinde önemli bir yere sahip olan kişiye bağlanma ve ilişki kurması çocuğun kişilik yapısını etkilemektedir. Ebeveyn ve çocuk arasında oluşan aksamalar ve tutarsızlıklar çocuğun geleceğini olumsuz yönde etki etmektedir. Tüm bunlar psikopatolojik davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bebeğin psikolojik yaşamında zorluk yaşaması ve duygu doyumu yaşayamaması hem fiziksel hem de zihinsel anlamda bir gerileme ve patolojik durumlara sirayet etmesine neden olmaktadır (Tüzün ve Sayar,2006, s. 32). Çocukluk yıllarında birey, ebeveynlerini taklit eder ve onlar gibi hareket etmeye çalışır. Duyguda, fikirde, tutumda ve his de bu durumun izleri görülebilmektedir (Forward ve Buck,2011, s. 169-170).

2.2.2.Çocuk ve Çocukluk Sürecine Yüklenen Anlam

Çocuk ve çocukluğun, fiziksel ve zihinsel yönden hayatını devam ettirebilmesi için bir ebeveyne yani aile kurumuna ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç aile kurumu ile sağlanmaktadır. Toplum içinde çocuğa yüklenen anlam ve çocuğun aldığı değer zamansal olarak farklılık gösterebilmektedir. Yaşadığımız an ve mekan bu konu hakkında ipuçları sağlamaktadır (Adak, 2018, s. 164). Çocuk ve çocukluğun tanımlanmasında ve çocuğa yüklenen anlam oldukça önem arz etmektedir. Her toplumda çocuğa yüklenen anlam değişim göstermektedir. Bu durum ekonomik, sosyal, dinsel ve yaşanılan coğrafyanın da etki ettiğini göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2000, s. 114).

Geleneksel geniş aile yapılarında çocuk, gelecek için bir avantaj oluşturmaktadır. Ebeveynleri yaşlandığında onlarla ilgilenen onların bakımını sağlayan ve ailenin devamlılığını sağlayan çocuktur. Bu sebeple çocuk bir güvence oluşturmaktadır. Çocuğa verilen değer ekonomik anlamda bir faydacılık taşımaktadır. Ailenin ekonomik anlamda yarar elde etmesini sağlar. Değişen toplumla birlikte çocuğa verilen değerde değişim göstermektedir. Faydacı değerden, psikolojik değere doğru değişim yaşanmaktadır. Psikolojik değer, çocuğun temel ihtiyaçları ile birlikte

fiziksel, zihinsel ve kişisel anlamda gelişimine önem vermesidir. Faydacı değerden, psikolojik değere geçişteki süreçte kentleşmenin artması, yaşam stillerinin değişmesi, kültürel ve ekonomik anlamda yaşanan değişimlerin etkileri gözlenmektedir. Sürekli bir değişim ve çeşitlilik bir çok faktörün etkisini gözler önüne seriyor. Toplumun büyük bir kısmının geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişi söz konusudur (Kağıtçıbaşı, 2000, s. 56).

Kağıtçıbaşı'na (2010) göre, ailelerde çocuğa verilen üç farklı değerden bahsetmektedir. Bu değerler, faydacı/ekonomik, psikolojik ve sosyal değerlerdir. Bu üç değer zamansal ve mekânsal değişimlerle birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Bu üç farklı değer ailenin etkileşim örüntülerini ve çocuğun sosyalleşmesindeki koşulların kavramsallaştırılmasıdır. Faydacı/ekonomik değere sahip aileler, kırsal kesimlerde yaşayan, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ve tarımla uğraşan ailelerdir. Bu ailelerde çocukların maddi bir güç taşıdığı özelliklede erkek çocukların daha önem arz ettiği görülmektedir. Erkek çocuğa verilen değer artmaktadır. Bundan dolayı ata-soyuna verilen değer artar ve kadının toplumdaki statüsü ise düşer. Aile fertleri yaşlandıklarında çocuklarının kendilerine bakacaklarını düşünmektedirler. Psikolojik değere sahip ailede ise çocuktan alınan haz ön plandadır. Çocuk, ailede yetiştirilirken mutluluk ve sevgi ortamı ağır basmaktadır. Bu tür aileler kentte yaşar ve sosyal refah seviyesi yüksektir. Çocuk sayısının ise azlığı göze çarpmaktadır (Acat, 2012, s. 116). Kadınların eğitim olanaklarına katılması ve iş hayatına atılması toplumsal statülerinde bir yükselme sağlamaktadır. Ata-soyluluğa verilen değer azalarak doğurganlık oranı bir düşüş yaşamıştır (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 109). Sosyal değere sahip aileler ise şehir ve kentlerde yaşmaktadır. Erkek çocuğuna verilen değer ön planda yer almaktadır. Aile isminin devamlılığı büyük önem taşımaktadır (Hortaçsu, 2003, s. 205).

2.2.3.Aile, Çocuk ve Toplumsal Etkileşim

Aile, çocuğun ilk sosyalleştiği ve hayata hazırlandığı yerdir. Çocuk ailesinden gördüğü duygu, düşünce ve normları öğrenmeye çalışır. Bu durum çocuğun şekillenmesinde büyük önem taşımaktadır. Çocuk, yaşadığı kültürün normlarını aile içerisinde öğrenmeye başlar. Bundan dolayı aile kurumuna çok büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir (Ekşi, 1990, s. 15). İnsanoğlu doğduğu andan itibaren ilk olarak ebeveynlerinden daha sonra ise hayatına giren her kişiden etkilenerek kendisini tanımlar ve sosyal hayatta yer edinebilmek için benlik oluşturmaya başlar (Bayat, 2021, s. 3).

Aile içinde yaşanılan tecrübe ve deneyimler, anne-babanın tutumları, daha önceki aile fertlerinin yani büyükanne ve büyükbabanın yaşadığı ya da hissettirdiği stres, kaygı, hüzün, acı bireyin hem fiziksel anlamda hem de ruhsal anlamda etkileyebilmektedir. Bu durum uzun vadeli psikopatolojik durumlara sebebiyet verebilmektedir. Aile yapısı bireyin hal ve hareketlerinin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bireyin genetik yapısını ve sonraki nesillerin genetik yapısını etkileme durumunun olmaması kaçınılmazdır (Akiş, Salkım İşlek ve Yükseloğlu, 2021, s. 133).

Kişinin benlik algısını, çevre mi, doğa mı, eğitim mi, genetik mi etkiler yerine hepsinin etkilediği bilinmeli ve buna göre hareket edilmelidir. Başlangıcın doğumda, hatta doğumdan önce olduğunu bilmek en önemlisidir. Aile içerisinde ebeveynler ve çocuklar birbirinden karşılıklı olarak etkilenmektedir. Ev içerisinde alınan mesajlarla çocuklar kendini tanımlamaya başlar. Birey kendini değerli veya değersiz, mutlu veya mutsuz, kabul görmüş veya kabul görmemiş, güvende veya güvende olmadığı bir yerde kendini bulmaya ve duygusal anlamları aramaya başlamaktadır. Aslında bu olgu ve olaylar bireylerin psikososyal ve sosyokültürel konumlarını, ilişkilerini, düşüncelerini, kararlarını, işlevselliklerini ve zihinsel durumlarını da etkilemektedir (Acat, 2012, s. 39).

Zamanla aile kurumu çekirdek aileye dönüşmektedir. Bu dönüşümle birlikte aile içi sorumluluklar ve görevler yeniden şekillenmektedir. Özellikle bir yandan babanın çalışması, diğer yandan da annenin çalışma hayatına katılması durumu aile fertlerinin bir arada kalma süresini azaltmakta ve

iletişim eksikliğine neden olmaktadır. Aile içinde genellikle çalışmayan ebeveyn ile çocuk arasında iletişim akışı daha fazla sağlanabilmektedir. Bu durumda çocukla iletişim kuran aile ferdi çocukla daha çok ilgilenmektedir. Günümüze baktığımızda babanın çocukları ile ilgilenmesi, yemeğini yedirmesi, oyun oynaması, gezdirmesi de ön plana çıkmaktadır. Çünkü ebeveynler arası görev ve rol dağılımı esnek bir yapıya dönüşmüştür (Güngörmüş, 2001, s. 245). Günümüzde aile içi ilişkilerde artan sorunların ve iletişime ket vuran eksikliklerin etkin ve sağlıklı olmayan iletişimden kaynaklandığı görülmektedir. İletişim olgusunun etkin ve sağlıklı olması hem aile içinde hem de toplumsal hayat içinde büyük önem taşımaktadır.

Küçük bir çocukken annesi, babası ya da diğer büyükleri tarafından sürekli eleştiriye maruz kalan, kınanan, kötü sözlerle büyüyen, hem fiziksel şiddet hem de psikolojik şiddet gören, büyüklerinin yalan söylemesine şahit olan, sadakatsizliğe tanık olan çocuklar ilerleyen yaşlarda gördüklerini ve yaşadıklarını kendi hayatında da yapmaya başlamaktadır. Bu da sevginin, saygının olmadığı bilinçsiz ve kopuk bir aile bağını oluşturmakta ve toplum içerisinde özgüveni düşük, çekingen, suçluluk hissine sahip, saldırgan ya da diktatör olmaya çalışan bireylerin gelişmesine sebebiyet vermektedir. Ne yazık ki, sosyal hayatında ve aile içi ilişkilerinde denge kuramayan sürekli sorun yaşayanları daha çok bu kişiler oluşturmaktadır. Tam tersi sevgi, saygı, hoşgörü ve güven ortamında büyüyen bir çocuk ise daha ılımlı, kendine güvenen, adaletli, yapıcı, duyarlı ve mutlu bir kişilik oluşturmaya başlar. Dünyaya yeni gelen bir çocuğa ne verirseniz karşısında onu alırsınız. Etkin iletişim aile, toplum ve çocuk için önemli bir unsurdur (Acat, 2012, s. 4-5).

Aile içi ilişkilerde temel gereksinimler, güven ortamının sağlanması, karşılıklı görevlerin yapılması, ebeveyn ve çocuk üçlüsünün birbirini tamamlaması, karar alma mekanizmalarda istişare yoluna gidilmesi, sorumluluk duygusunun aşılanması, bütün aile fertlerine yapabileceği görevlerin verilmesi, ailenin birlikte zaman geçirmesi, söylenen sözlerin açık, net ve anlaşılır olması, aile fertlerinin birbirini desteklemesi, demokratik ve ilgili bir yaşam sürmesi ve manevi değerlerin sevgi ile aşılanması en önemli etkenleri oluşturmaktadır. Sağlıklı bir iletişim ve sağlıklı bir ilişki için aile

fertlerinin bir aradayken mutlu olması ve haz alması aile içi bağı kuvvetlendirmektedir. Aile fertlerini olduğu gibi kabul etmek, dinlemek aile içi ilişkilerin kilit unsurunu oluşturmaktadır (Acat, 2012, s. 5).

Geçmişten günümüze kadar aile kurumu birçok değişim yaşamıştır. Yaşanan bu değişim aile kurumundaki birçok faktörü de etkilemektedir. Bu aile modelleri ekonomik, kültürel, sosyal gelişmelerle birlikte giderek çeşitlilik göstermektedir. Kağıtçıbaşı'nın değişen aile modellerine ait bir sınıflaması vardır. Bu sınıflama bağımsız aile modeli, bağımlı aile modeli ve duygusal bağlılık modeli şeklindedir. Bağımlı aile modeli, geleneksel toplumlarda görülen, erkek çocuklara verilen değerin kız çocuklarına verilen değerden fazla olması, kadının statüsünün düşük olması ve çok çocuklu aile karşımıza çıkmaktadır. Bu aile modelinde çocuğun otoriteye sadık kalması istenilir ve aile içindeki fertlerin birbirine bağlılığı söz konusudur. Bağımsız aile modeli ise, ekonomik seviyesi yüksek olan, endüstri ve teknolojisi gelişmiş kentlerde yaşayan ailelerdir. Bireyci toplumlarda görülmektedir. Bu ailedeki çocuklar bağımsız bir şekilde yetiştirilmektedir. Kadının statüsü yüksektir. Ailedeki çocuk sayısında bir düşüş söz konusudur. Çocuklar arasında cinsiyet farkı ise gözetilmemektedir (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 204).

Duygusal bağlılık modeli, aile fertleri arasında hem duygusal bağlılık söz konusu hem de bireysellik ön plandadır. Çocuğun yetiştirilmesi anne ve babanın kontrolünde gerçekleşmektedir. Kadının toplumdaki statüsü gün geçtikçe artmaktadır. Ekonomik gelişme ve kültürleşme ile birlikte ülkemizde gittikçe duygusal bağlılık modeline doğru bir yönelim söz konusudur (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 204).

Yapılan birçok araştırma ekonomik ve sosyal anlamda yetersizliğin çocuğun hem fiziksel hem de zihinsel gelişimine ket vurmaktadır. Çocukların eğitim hayatlarında bir gerileme yaşaması ve eğitiminin sekteye uğraması ise kaçınılmazdır. Düşük gelirli yerlerde büyüyen çocukların yetersiz beslenmesi ve yetersiz iletişim çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Anne ve babanın az okumuş olması, akademik yetersizliği bu duruma neden olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 48). Ebeveynlerin çocuk gelişimi üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.İLETİŞİM VE AİLE

İletişim ve aile kurumu arasında sıkı bir ilişki vardır. İletişim ve aile olguları insanoğlunun vazgeçilmez unsurlarını oluşturmaktadır. Bu unsurlar bireyin gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Bir nevi hayata hazırlık ve öğrenme sürecini içermektedir.

3.1.1.İletişim Nedir?

İletişim, toplumsal, sosyal ve kültürel faaliyetlerin sürdürülmesi için hem gerekli hem de bir zorunluluk taşımaktadır. İnsanoğlunun vazgeçilmez bir ihtiyacıdır. Toplumsal alanın her anında bireyin, diğerleriyle etkileşim kurması, iletişim ağı oluşturması ve bireyin sosyalleşmesi kaçınılmazdır. İnsanoğlunu sadece biyolojik bir canlı olarak düşünmek yanlış olur çünkü insan, aynı zamanda sosyal bir varlık olarak da toplumda yerini almaktadır. Sosyal bir varlık olarak insan için iletişim hep var olmuştur (Acat,2012, s. 27).

İletişim kavramı devamlı hareket halinde olan ve aktarılan bir süreçtir. İletişim kendi içinde gelişen, değişen, dönüşen bir olgudur. İletişim, süreç içindeki yansımaları sözel veya sözel olmayan bir şekilde iletmektedir. Karşı tarafa iletilen iletişim bir nevi bilgilendirme, uyarma, takdir etme, seslenme, yönlendirme ya da yönetme, eğlendirme gibi gayeleri bulunmaktadır. İletişim çıktılarına baktığımızda ise karşı tarafın anlaması, kabul etmesi ve dinlemesi yer almaktadır. Çünkü insanoğlu karşılıklı bir iletişim halindedir. Bu etkileşim ve iletişim insanın dünyaya geldiği andan itibaren başlayan ve ölünceye kadar devam eden bir süreci içermektedir. Süreç denilmesindeki asıl etken devamlılık ve hareket halini ifade etmesindendir. İletişim ve süreç arasındaki bağı sadece alıcı ve verici bağlamında anlamak yetersiz ve etkin değildir. Önemli olan ortak bir etkileşim kurabilmektir (Lazar, 2001, s. 49).

İletişim sözcüğü bizim dilimize batı dillerindeki “communication” sözcüğünün karşılığı olarak geçmiştir. ‘‘*Commmunication sözcüğünün kökeninde Latince communis sözcüğü bulunmakta ve bu kavramda birçok*

kişiye ve nesneye ait ortaklaşa gerçekleştirilen anlamında kullanılmaktadır.'' Anlatılmak istenen iletişim kavramının kökeninin ortak bir paydada buluşma, ortak hareket etme anlamlarıyla anlam kazanması ön plana çıkmaktadır. Ortaklaşa yapılan iletiler aslında toplumsal olarak da bir birliği ve süreci ifade etmektedir (Zıllıoğlu, 2007, s. 22).

İletişim kavramı aslında içten gelen yani insan fıtratında yer alan bir olgudur. İnsanların birbiriyle kurduğu iletişim karşılıklı bir etki ve tepki sonucunda gerçek anlamına ulaşmaktadır. İnsan düşünen, sorgulayan, araştıran, paylaşan ve dertleşen bir yapıya sahip olması onun iletişim odaklı olduğunu ve hayatın asıl gayesini okuduğunu göstermektedir. Bundan dolayı insan sosyal bir varlıktır (Acat, 2012, s. 28).

İnsanın varlığı iletişim ile belirginleşmektedir. *''İnsanın olduğu her yerde kişiler, gruplar ve türler arasında karşılıklı gerçekleşen, mesajların değiş- tokuşu sürecidir''* (Cemalcılar, 1988, s. 305). *''Duygu, düşünce, fikir, bilgi ve kültürü kapsayan anlamların semboller yardımıyla aktarıldığı bir süreçtir''* (Tutar, 2003, s. 34).

İnsanoğlu yapısı itibariyle etkileşim içinde olan, sosyal bir varlıktır. Farkında olsun veya olmasın diğer bireylerle iç içe bir yaşam sürer. Bu yaşam içerisinde deneyimlerini yaşarken ya da karşılaştığı sorunları çözerken hep iletişim içerisinde kalmaktadır. Aslında iletişim hayatın ta kendisini oluşturmaktadır. İletişim içerisinde bazen çatışmaların olması ise kaçınılmazdır. Bunun sebebi ise bireylerin doğru iletişim kuramaması, bireylerin birbirlerini dinlememesi ve kabullenmemesidir. Bu yüzden sağlıklı iletişimin kurulması hem bireyin hem de toplumun sağlıklı bir zeminde ilerlemesi için büyük önem taşımaktadır (Acat, 2012, s. 28).

İnsanoğlu günlük hayatında bir çok kez iletişim kurmuş ya da iletişim etkisine maruz kalmıştır. İsteyerek ya da istemeyerek de olsa bu durum günlük hayatta yer almaktadır. İletişim ve insanoğlu hayatın her kesiminde kendini gösteren bir yapıdadır. İster insanla olsun ister bir kitapla olsun iletişim hayatın merkezinde yer almaktadır. İletişim karşılıklı ve ortaklaşa yapılan bir iletiyi ifade etmektedir (Güngör, 2011, s. 37). Etkileşim ve iletişim birbirine bağlı iki unsuru oluşturmaktadır. Etkileşim, iletişimin

önemli bir sonucunu oluşturur. Bu sonuca bağlı olarak da iletişim şekil almaya başlamaktadır. Kurulan iletişim insanların iletileri ile anlam kazanarak ilerleme göstermektedir. İnsanlar iletişim süreci içerisinde birbirinden etkilenerek iletişimi devam ettirir (Acat, 2012, s. 29).

3.1.2.İletişimin Önemi

İki insanın bir araya gelmesi ile iletişim gerçekleşmeye başlar. İletişim, iki tarafın birbirine duygu, düşünce ve bilgilerini anlatmasıdır. İletişim, kişinin bir yatkınlığı olduğu gibi kişinin içten gelen bir isteği de olabilmektedir. İnsanlar ihtiyaçlarını söylerken, dertleşirken iletişim kurmaktadırlar. Günlük yaşamda bilerek veya bilmeyerek birçok kişiyle iletişim gerçekleştirilir. İletişim yaşamın her alanına nüfuz eden bir süreçtir (Acat, 2012, s. 28).

İletişim kişilerin birbirini doğru bir şekilde anladığında gerçek anlamını kazanmaktadır. Bir kişinin ‘a’ dediğine diğer kişi ‘b’ derse iletişim hem sağlıklı gerçekleşmez hem de anlatılmak istenen tam olarak anlatılamaz. Bu sebeple iletişim kurarken karşıda ki kişinin anlayabileceği şekilde açık, net ve yalın bir dil kullanılmalıdır (Acat, 2012, s. 31).

İletişim kurarken karşıdaki kişiyi dinlemek iletişimin sağlıklı bir şekilde gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Karşıdakini dinlemek, göz teması kurmak ve konu ile alakalı sorular sormak iletişimin kalitesini etkilemektedir. İnsan ilişkilerinde ortaya çıkan sorunların başında iletişimin etkin kullanılmaması ve karşındaki kişinin dinlenilmemesinden kaynaklanmaktadır. Karşıdaki kişinin yerine düşünmek, onun yerine konuşmak ve anlamın ortak bir ifade etmemesi iletişimin bozulmasına neden olmaktadır. İletişimi etkileyen bir diğer önemli unsurlar ise karşıdaki kişinin yaşı, cinsiyeti ve konumudur (Acat, 2012, s. 34).

Günümüzde insanlar arası ilişkiler ve duygusal bağlar zayıflatılmaya ve önemsizleştirilmeye çalışılmaktadır. Modern toplumlarda insanların bireyselleşmesi ve kendi kabuğuna çekilme durumu gün geçtikçe artmaktadır. Kimin ne hissettiği ya da neye üzüldüğü çokta önemsenmemektedir. Üzülen bir insan günümüz toplumlarında asık surat ve sağlıklı iletişim kuramayan

kişiler olarak ötekileştirilmektedir (Frederıck ve Levine,2013, s. 61). Etkin iletişimin önemi günümüzde daha da bir kıymetli olmaktadır. İnsanlar dertleşmek, konuşmak ve anlaşılmayı beklemektedir. İnsanoğlunun iletişim kurabilmesi bu dünya hayatında büyük bir nimeti temsil etmektedir. Bu sebeple iletişimin var olması ve gerçekleşmesi insanlar için bir ihtiyaçtır.

3.1.3.Etkili İletişim Süreci

Aile içerisinde fertlerin birbirinden etkilenmesi ve iletişim kurması kaçınılmazdır. Aile içerisinde gerçekleşen etkileşimlerin sağlıklı olması için, etkin bir iletişime, sağlam bir iletişim ağına ve güçlü bir iletişim sürecine ihtiyaç vardır (Acat, 2012, s. 29). Ebeveynler kendi tutumlarıyla, geleneğiyle, normlarıyla ve değerleriyle çocuk yetiştirmektedir. Bir önceki kuşağın öğrettikleriyle toplumsallaşma süreci şekillenmeye başlamaktadır. Zamansal süreçle birlikte ebeveynlerin kullandığı iletişim diliyle çocukların kullandığı iletişim dili farklılık göstermektedir. Kuşak farkı ve kullanılan kavramlar değişim yaşamaktadır. Bu sebeple birbirinin dediklerini anlamayan sorunlu bir iletişim aile içi ilişkilerin kopuk ve sallantılı olmasına neden olmaktadır. Çünkü ebeveynin iletişim dili ile çocuğun iletişim dili arasında birçok farklılık bulunmaktadır. Tüm bu durumlar aile içi bağ kurma durumunu zorlaştırmaktadır (Frederıck ve Levine,2013, s. 238).

İletişimin gerçekleşe bilmesi için temel öğelerin sağlıklı bir şekilde bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu temel öğelerle döngüsel bir süreç oluşmaya başlamaktadır. Bu temel öğeler, kaynak, ileti, kodlama, kanal, kod açma, alıcı, etkileme ve yansımadır. Kaynak, mesajı olan kişidir. İletilmek istenen mesaj, kaynağın paylaşmak istediği duygu, düşünce ve bilgi akışını ifade etmektedir. İleti, dil ile kodlanmaktadır. Kodlanan bu mesajda kanal yoluyla alıcıya ulaşmaktadır. Alıcıda iletişim sürecinde kaynağın gönderdiği iletiye hedef olan kişi ya da kişilerdir. Alıcının aldığı mesajın doğru bir şekilde anlaşılıp anlaşılmadığı ise geri bildirimle şekillenmektedir (Acat, 2012, s. 30-31).

İletişim kurarken dış görünüş çok önemlidir. Kişinin tavrı hal ve hareketleri iletişimin seyrini etkilemektedir. Gergin bir yüz, asık surat, sinirli

bakışlar iletişimin kurulması için uygun bir zemin oluşturmamaktadır. Kişinin başka bir şeyle uğraşması karşıdaki kişinin yüzüne bakmaması etkin iletişimin önünü kapatmaktadır. Etkin ve sağlıklı iletişim, karşıdakinin dinlenildiği göz teması kurulduğu, tebessüm edildiği ve konunun gidişatına uygun bir tavır takınıldığı iletişim olumlu yönde bir ilerleme sağlar. İletişimde alıcı ile iletilmek istenen mesaj kendi içinde tutarlı olmalıdır. Bu da iletişim döngüsünün sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır (Acat, 2012, s. 35). Etkin iletişim kişinin gündelik hayatını kolaylaştıran, sosyal hayatını düzenleyen, aile içerisindeki güven bağlılığını arttıran bir unsurdur. Etkin iletişim aile içindeki düzen ve istikrarın olumlu yönde ilerlemesine zemin hazırlamaktadır. Etkin iletişim ve aile kurumu arasında sıkı bir bağ vardır (Acat, 2012, s. 65).

3.1.4.İletişim ve Aile İlişkisi

İletişim, bireyin etkileşim halinde olmasını sağlayan bir unsurdur. Etkin iletişim, toplumsal hayatın kilit noktasını temsil etmektedir. İletişim denilince akla ilk aile gelmelidir. Çünkü aile içinde iletişim anne, baba ve çocukların bir araya gelmesiyle yani o aile kurumunun kurulmasıyla iletişim başlar (Acat, 2012, s. 32-33).

> *Aile; Biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamını sağlayan; toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı; karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı; o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşatan kuşağa aktaran; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir* (Sayın,1990, s. 2).

Aile sosyal bir örgüttür. Ailenin evrensel ve tek bir tanımı yoktur. Bulunduğu tarihin ve toplumun yapısıyla bağlantılı olarak şekillenmektedir. Aile yapısının zaman içerisinde ki değişimi ve tutumları, hem sosyal olarak toplumu hem de aileyi önemli boyutta etkilemektedir. Aile kurumunun, bir sorunla karşılaştığında kullandığı iletişim ve takındığı tavır çocuğun hem fiziksel hem de zihinsel gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Sayın, 2020, s. 251).

Aile kurumu toplumdan topluma göre değişim göstermektedir. Bu aslında toplumların norm ve değerlerine bağlı olarak gelişen bir süreçtir.

Çocuğun yetiştirilmesinde ve sosyalleşmesinde önemli bir unsuru ifade etmektedir (Aydın, 2000, s. 46).

Bireyin, aile içindeki ilişkisiyle aile dışındaki ilişkisi oldukça farklıdır. Bu durumum aslında aile kavramının mahremiyeti ve özel alanıyla ilgilidir. Toplumda bu etkileşim birincil ilişkiler ve ikincil ilişkiler olarak ayrılmaktadır. Aile içi etkileşim daha derin ve uzun süreli olduğundan birincil ilişkiler olarak ifade edilmektedir. Daha samimi, daha içten duygularla hareket edinilen, bireyin kendini daha rahat hissettiği ve güven bağına dayanarak hareket ettiği ilişkilere birincil ilişkiler denilmektedir. Aile kurumu ile kurulan ilişkiyle diğer sosyal kurumlarda kurulan ilişki farklı olacaktır (Adak, 2018, s. 40-41).

Aile içerisinde gerçekleşen iletişim bir süreci işaret ederken, aynı zamanda içtenliği de ifade etmektedir. Bu durum aslında aile içerisindeki bağı göstermektedir. Bireyin daha rahat hareket ettiği, rahat iletişim kurduğu ve doğal davrandığı yer ailesinin yanıdır. Sosyal hayat ve mahremiyet alanı iletişimin şekil ve boyutunda da bir değişiklik oluşturduğu görülmektedir. Aile içindeki iletişim ve etkileşimin önemi çok büyüktür (Güven, 2013, s. 17).

Toplumun en temel yapı taşını oluşturan aile kurumu bireyin ilk iletişim kurduğu, ilk sosyalleştiği ve ilk eğitim aldığı yeri oluşturmaktadır. Bundan dolayı aile ve iletişim kavramları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Ebeveyn bireyin yetişmesinde önemli bir yapıya sahiptir. Çocuğun eğitimi ve sosyalleşmesi aile kurumu tarafından şekillendirilmektedir. Sağlıklı iletişim becerisine sahip bireylerin yetişmesi demek yine sağlıklı iletişim becerilerine sahip ebeveynler tarafından gerçekleşmektedir (Acat, 2012, s. 32).

Aile içerisindeki iletişim bir nevi aile bağını da göstermektedir. Aile fertlerinin birbirine karşı hal ve hareketleri, kendini ifade etme şekli ve üslupları çok önemlidir. Eşlerin birbirine karşı net ve açık bir şekilde iletişim kurması ya da ebeveynlerin çocuklarına karşı etkin iletişim kurması aile yapısının kilit noktasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda karşılıklı bağı da güçlendirmektedir. Aile içerisindeki iletişim doğru ve sağlıklı bir şekilde

gerçekleşirse aile içi güven bağı ve sevgi artarak sağlam bir zemine oturmaktadır. Aile içinde duygu ve düşüncelerin rahatça ifade edilmesi etkin iletişimin ön koşulunu oluşturmaktadır (Çalışkan ve Aslanderen, 2014, s. 264).

Hetherington, Parke, Guavin ve Locke (2006) gibi düşünürlere göre, eşlerden her biri ailesinden gördüğü duygu ve düşüncelerini çocuklarına aktarır. Bireyin geçmişten getirdiği ve aktardığı deneyim ve tecrübeler bireyin gündelik hayatında önemli bir yer edinmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına aktardığı duygu ve düşünceler aslında çocuğun zihinsel sürecinde bir zemin teşkil etmektedir. Çocuğun düşünce yapısını, söylemlerini ve iletişimini de etkilemektedir.

Genç, Taylan ve Barış (2015) gibi düşünürlere göre de sağlıklı ve etkin bir iletişim aile içi iletişimin etkin olmasıyla gerçek anlamını bulmaktadır. Sağlıksız ve etkin olmayan bir iletişim bireyin problem yaşamasına ve günlük hayatındaki ilişkilerinde çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Daha doğrusu, ilişkilerde sorun yaşanmasının tek bir nedeni vardır o da etkin kullanılmayan iletişimdir. Yani, çatışmaların kaynağı iletişim aksaklığı, iletişimin etkili olmaması ya da iletişim eksikliğindendir.

Aile içi devamlılığı ve bağlılığı ifade eden iletişim hem aile için hem de toplum için önemli bir faktördür. Sağlıklı iletişimin gerçekleşmesi için aile fertlerine önemli görevler düşmektedir. Birbirini iyi dinleyen, anlayan, kabul eden, kaç yaşına gelirse gelsin çocuklarıyla sağlıklı etkileşim kuran aile bilinçli ve farkındalığı yüksek olan ailedir. Etkin ve sağlıklı bir aile içi iletişim, sağlıklı gelişime sahip bir bireye, bağları güçlü bir aileye ve huzurlu bir topluma dönüşmesinin mümkün olabileceğini göstermektedir. Sağlıklı kurulan iletişim sağlıklı aileye, sağlıklı ailede sağlıklı toplumlara dönüşmektedir. Tam tersi ebeveyn ile çocuklar arasında oluşan iletişim eksikliğinin birçok nedeni vardır. Bunlar, kuşak farkı, yani zamansal süreçteki değişimler, değerler ve algıların şekillenişidir (Şahin ve Anal, 2012, s. 55).

3.1.5.İletişim Sorunu Yaşayan Aile ve Çocuk İlişkisi

İletişimin etkin kullanılmaması ve iletişim aksaklıklarının yaşanması yeni bir olay değildir. Geçmişten beri devam eden ve tarihsel süreç içerisinde yeniden şekil alan bir olgudur. Aile içindeki iletişim bir nevi yaşanılan çağın değerleri ve normlarıyla da alakalıdır. Eşler arasında yaşanan çatışmanın asıl kaynağı iletişim kopukluğudur. Ne yazık ki, bu durum çocuğun zihinsel ve fiziksel gelişimini etkilemektedir (Acat,2012, s. 39).

Peki, yaşanan iletişim aksaklığının asıl kaynağı nedir? İletişimi engelleyen nedir? Bu sorular aslında iletişimin sağlıklı ve etkin kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişimin nasıl sağlandığı önemli bir etkendir. Kullanılan dil ve vücut dili birçok etkeni içinde barındırmaktadır. İletişimde alıcı ve iletilmek istenen mesaj kendi içinde tutarlı olmalıdır. Etkin iletişimde bireyin kullandığı kelimeler, takındığı tavır, ses düzeyi ve vücut dili kendi içinde çelişmemelidir (Sayın, 2020, s. 342).

Değişim kaçınılmaz bir gerçektir. Hayat içinde de her şey değişip yeni bir form kazanmaktadır. Aile geçmişten günümüze kadar hem şekil bakımından hem de yapı bakımında değişmiştir. Tarihsel süreç içerisinde aile, geleneksel aileden, modern aileye ve geniş aileden çekirdek aileye kadar birçok konuda değişim göstermektedir. Bu değişim aile içi iletişim ağını da etkilemektedir (Sayın, 2020, s. 19).

Aile içi iletişim ve aile içi iletişimde bir birey olarak çocuğun iletişimi önemli bir yer alır. Aile içi iletişim ilk olarak eşler arasında başlayan daha sonra annenin çocuğuyla veya çocuklarıyla, babanın çocuğuyla veya çocuklarıyla, çocuğun anne ve babasıyla, kardeşleriyle kurduğu iletişim olarak devam eden bir süreci ifade etmektedir. Aile içi iletişim çocuğun kimlik oluşumunun şekillenmesinde ve gelişmesinde büyük bir role sahiptir (Acat, 2012, s. 37). Ebeveyn ve çocuk arasında ki deneyim ve etkileşimler iletişim ağının zeminini oluşturmaktadır.

Hetherington, Parke, Guavin ve Locke (2006) gibi düşünürlere göre, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkilerde atalardan gelen aile anlayışı önemli bir yere sahiptir. Ebeveyn atalarından ne gördüyse ne öğrendiyse ve ne

gözlemediyse bunu çocuklarına aktarmaktadır. Davranışı ve konuşmaları ile çocuğu üzerinde bir etki bırakmaktadır. Ebeveynlerin kendi ebeveynlerinden öğrendiği değer, tutum, inanç ve kültürü öğrenip istendik davranış şekline getirmesi kuşaklar arasındaki bağı sağlamlaştırmaktadır.

Aile içerisindeki kişilikler çocuklar üzerinde büyük etkiye sahiptir. Çocuk aileyi yansıtır. Aile iletişim becerilerini çocuklarına aktarırken kendi ailesinin yani atalarından aldığı izleri taşımaktadır. Birey çocukken gördüğü veya duyduğu olgu ve olayları iç dünyasında saklar. Eğer ebeveyn öğrendiği doğru ve etkin iletişimi iyi aktarabiliyorsa çocuk hem aile içinde hem de toplumda daha rahat bir sosyalleşme yaşayabilmektedir. Ama tam tersi bir durum söz konusu ise, aile iletişim becerilerini iyi aktaramıyor ya da iletişim sıkıntısı yaşıyor demektir. Bu, kişinin etkili iletişim ve sağlıklı iletişimle büyümediğini göstermektedir. Bu durum, bireyin hem aile içinde hem de sosyal hayatında problemler yaşamasına ve sıkıntılı bir bireye dönüşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla çocuk hem aile içinde hem de sosyal çevrede sürekli bir çatışma içine girer (Koçak Can, 2020, s. 202). Hortaçsu'ya (2015) göre, aile sadece bir an dan ibaret değildir. Aile içi aktörlerin hem eskilerden hem de şimdiki nesillerden öğrenerek devraldığı bir çok aktarım söz konusudur.

Aysel Çağdaş (2002) da aile içerisindeki iletişim sorunlarının başında benlik saygısına önem verilmemesinin yer aldığını dile getirmektedir. Bireyin hem zihinsel olarak hem de fiziksel olarak bir düşüş yaşamasına neden olmaktadır. Aile içinde iletişim sorunu yaşayan ebeveyn ve çocuklarda, öz güven eksikliği, kendini değerli hissedememe, karşılaştığı sorunlara çözüm bulamama, kendini iyi ifade edememe ve mutsuz bir hal takılma gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar eksik iletişim ve iletişim aksaklığından kaynaklanmaktadır.

Camadan (2017) ise, aile içindeki iletişim aksaklığının ve işlevsizliğinin çevre faktöründen de etkilediğini dile getirmektedir. Yetersiz ve sağlıksız kurulan iletişim sadece ebeveyn ve çocuk arasında değil, toplumsal olarak sosyal hayatı da olumsuz yönde etkiler. Yapılan araştırmalarda madde kullanımı, hırsızlık, çocuk istismarı, adam öldürme gibi

suç işleyenlerin ya da suça sürüklenenlerin nerdeyse tamamının aile içi iletişim aksaklığı yaşadığı, aile içi işlevlerin yerine getirilmediği ve sorumlulukların dikkate alınmadığı ailelerde görülmektedir.

Aslında, aile bir organizma olarak düşünülebilir. Her organizmanın kendine has görevi ve sorumlulukları bulunmaktadır. Herhangi bir organizma görevini yapmazsa diğer organizmalar bu durumdan etkilenmeye başlar. Var olan düzen bozularak çatışma yaşanmasına neden olmaktadır. Aynı durum aile için de geçerlidir. Aile işlev ve sorumluluklarını etkin bir iletişimle gerçekleştiremezse kendi içerisinde mevcut dengesini bozar ve problemler oluşturmaya başlar. Bu durumda aile içerisindeki çatışma ve kargaşa durumunun yaşanmasına neden olmaktadır (Durğun, 2016, s. 84).

Aile içinde oluşan uyumsuzlukların nedeni, eşler arasındaki uyum azlığı, birbirini desteklememe, tek yönlü karar alma, birbirini dinlememe ya da sözünü devamlı kesme eşler arasındaki dengeyi bozmaktadır. Bu durum ebeveyn ve çocuk arasında güven bağının zedeler. Aradaki bağın giderek zayıflaması aile fertlerinin birbirinden uzaklaşmasına neden olmaktadır (Acat, 2012, s. 154).

Aile içinde yaşanan iletişim bozukluğu bireyler arasında yanlış anlamalara, tutarsız bir şekilde davranmalara, hal ve hareketlerde tutarsızlığa, güvensiz ilişki ve saygı yitimlerine ve kendini doğru ifade edememe durumlarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra çevresel durumlarda söz konudur. Değişen toplumsal olgularla birlikte kişinin takıldığı arkadaş grubu, gittiği mekanlar ve modern hayatın getirdiği sıkıntılar gibi birçok faktör bulunmaktadır. Bu da ister istemez bir sıkıntı ve çatışma ortamı oluşturmaya başlamaktadır (Acat, 2012, s. 40).

Aile içinde karı ve kocanın iletişimsizliğinin başka bir sebebi de her iki cinsin farklı donanımlarla yaratılmış olmasıdır. Erkeğin düşünce yapı ile kadının düşünce yapısı birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin erkekler daha az konuşurken, kadınlar daha çok konuşabilir ya da erkek hemen karar alabilirken kadınlar süre zarfında enine boyuna düşünerek karar almaktadır (Tarhan, 2014, s. 57). İletişim, aile içinde bazı farklılıkları ön plana çıkarmaktadır. Eşler arası kültürel değer ve yaşantı farklılıkları ister istemez

birtakım zorlukları ve etkileşim sıkıntılarını beraberinde getirmektedir. Eşlerin yaşadığı coğrafya ve iletişim dili aile içi iletişim konusunda büyük rol oynamaktadır (Durğun, 2016, s. 88).

Aile içindeki iletişim sorunu ve yaşanan çatışmanın tek nedeni bireyin karakteri ve kişiliğiyle sınırlandırılmadığı bunun yanında yetiştiği kültürün, tarihin ve toplumun bireyin şekillenişinde ve gelişiminde önemli bir etki ettiği gözlemlenmektedir. Çünkü toplum ve aile bireyin, zihinsel yapısını şekillendirmektedir. Birey ne gördüyse ne yaşadıysa ve ne duyduysa onu diğer bir nesle aktarmaya çalışır (Acat, 2012, s. 58).

Aile içindeki diğer bir sorun da ergen yaşa gelmiş çocukla nasıl iletişim kurulacağı ya da nasıl davranılacağıdır. Modernite ve modernite sonrası ailenin bir çok görevi ve işlevi değişti. Çağımızda bu duruma nasıl ayak uydurulacağı hep bir tartışma konusu olmaktadır. Aile içindeki roller de bu durumdan nasibi almaktadır. Artık çocuk anne ve babasını model almak yerine başka insanları model almaya başlıyor. Çocuğun model aldığı kişi gibi davranması onun gibi konuşması ebeveynler tarafından endişe oluşturmaktadır. Tabi bu model aldığı kişi yanlış bir figürse. Ergen bir çocuk çok ünlü bir film yıldızı ya da çok ünlü bir şarkıcı gibi hareket etmekte ve onun gibi davranmaktadır. Alışılagelmişin dışında yeni kavramlarla kendini ifade etmeye başlamaktadır. Bu durum aslında ergen çocuğun çağın yeniliklerine ayak uydurduğunu gösterme çabasını ifade eder (Gubbels, 1971, s. 9).

Günün şartlarına bakarak çocuğu bir birey olarak görmemek, onu bilgisiz ya da eksik görmek yanlıştır. Çocuğa karşı sıkı bir denetim ve otorite kurmak aradaki bağı zayıflatarak çocuğun daha çok içine kapanmasına veya agresif davranmasına neden olmaktadır. Bu durum çocuğun kişiliğini, aile içindeki konumunu etkilemektedir. İleride kuracağı ilişkilerine, arkadaşlıklarına ve mesleki hayatına kadar etki etmektedir (Aslan,2002, s. 32).

Richman ve Lansdown, (1988), aile içinde dışlanan, kabul edilmeyen, değer verilmeyen ve sevilmeyen çocuğun hem kendisine hem de çevresine zarar verdiğini düşünmektedirler. Onlara göre, bu, çocuk ilişkilerini

zedelemekte ve fiziksel anlamda bir gerileme yaşamasına neden olmaktadır. Toplumsal hayatta dışlanan ve ötekileştirilen bireyler problemli, agresif, kavgacı, sinirli ve uyumsuz olarak görülmektedir. Bu da kişinin ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.1.6.İletişim Sorunu Yaşayan Aile ve Çocuk İlişkisinin Çıktıları

Aile içinde yaşanan iletişim aksaklığı ve iletişim sıkıntısı hem eşler arasında hem de çocuğun annesiyle, babasıyla, kardeşleriyle ve ailenin diğer tüm fertleriyle ilişkili bir sorundur. Sağlıksız kurulan iletişim, bireyin fiziksel ve zihinsel gelişimini kesintiye uğratan bir etkendir. Bireyin benlik algısının zayıflamasına ve kendine olan güveninin sarsılmasına neden olmaktadır (Acat, 2012, s. 92).

Anne-baba ile çocuk arasında kuşak farkı, farklı düşünce yapısı ve farklı bakış açısı aradaki zamansal süreci bizlere yansıtmaktadır. Her iki tarafın kendi doğrularıyla hareket etmesi ve bunu kabul ettirmeye çalışması güçlükle sonuçlanmasına neden olmaktadır. Bireyin kendi isteklerini zorla kabullendirmesi aile içi iletişim sorunlarının baş göstermesidir. Çünkü her iki taraf içinde konuşma dili ve beden dili değişik farklı anlamlarla yüklüdür. İletişim sorunu yaşayan aile figürü, bu durumu topluma da yansıtmaktadır. Sosyal hayat içerisinde sağlıksız kurulan iletişim bireyin toplumsal hayatta problem yaşamasına ve kaos oluşturmasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1998, s. 311-312).

Aile içi iletişim ve etkileşim sorunları sadece aile kurumunu etkilemekle kalmıyor toplumsal hayatı da etkilemektedir. Sorunların boyutu bireyi, aileyi ve toplumu büyük çapta etkilemektedir. Aile içi iletişim ve etkileşim sorunu oluşturan etkenler ise,

- *Aileyi ve bireyleri ilgilendiren konular üzerinde, yüzeysel konuşma, ciddiye almama,*
- *Aşırı soru sorma, yersiz şüphe ve tereddütler,*
- *Samimiyetsiz davranma ve ilgisizlik,*
- *Konuşma ve izah etme olmadan, karşı tarafın hareketlerini, düşüncelerini yorumlamaya ve tahmin etmeye çalışma, (en çok görülen çatışma alanı)*
- *Geçmişteki üzücü ve tatsız olayların sık sık gündeme getirilmesi, geçmişi bu günde yaşamak.*

•Sorulan soruları cevapsız bırakma, umursamama,

•Bireylere söz ile baskı kurmaya çalışma,

•Abartılı bir şekilde onaylama veya reddetme, aşırı tepkiler,

•Sık sık öneride bulunma veya kişisel düşünceleri karşı tarafa dayatma,

•Suçlama, sürekli olumuz eleştiri, negatif değerlendirmeler yapma,

•Emir verme, tehdit etme,

•Samimiyetten uzak kalma, yalan söyleme,

•Alay etme, küçük düşürmeye çalışma, fikirlere değer vermeme,

•Olayların olumsuz yönlerini çıkarmaya çalışma, kötüye yorma,

•Küçük hataları çok abartma,

•Fedakârlığı sürekli karşı taraftan bekleme,

•Ortak faaliyetlere gereken önemi vermeme, birlikte vakit geçirmeme,

•Karşıdakinin benliğini yok sayma ona ifade etme imkânı tanımama

(http:// www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-1315&Bilgi=aile*).* şekilde sıralanabilir.

Demir'e (2000) göre, ebeveynler çocuklarını dinlemediklerinde ya da devamlı uyarı ve ikazda bulunduklarında, bu durum çocuğun hırçınlaşmasına ve isyankar tavırlar sergilemesine neden olmaktadır. Yaşanan iletişim aksaklığı ve etkileşim sıkıntısı bireyin hem zihinsel hem de fiziksel anlamda bir gerileme ve çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Aile içi iletişimde etkin olmayan ve sorun oluşturan iletişim ağı ebeveynler için de bir problem oluşturmaktadır. Sağlıksız bir aile kurumunda eşler arası ilişkinin zayıflaması demek birbirine karşı saygının, vefakarlığın, birliğin ve bütünlüğün de bozulması demektir. Aile kurumunun bir nevi sarsılmasıdır. Bu sarsılmayla birlikte ortaya çıkan sonuçlar, hem çocuk için hem de ebeveyn için kilit unsuru oluşturmaktadır. Tüm bunların sonucunda suçluluk hissi, isyankar davranışlar, aşağılık hissetme durumları, anlaşmazlıklar, çatışmalar, fiziksel ve psikolojik şiddet durumları ve düşmanca tavırların arttığı gözlenmektedir (Acat, 2012, s. 132).

Aile içinde yaşanan iletişim sorunu aslında her tarihte kendini var etmiştir. Önemli olan bu sorunu en kısa zamanda halledebilmektir. Öyle gözüküyor ki, toplumun kilit noktası olan aile kurumunun zamansal ve toplumsal boyutu hep bir değişim ve dönüşüm yaşamış, sorunlar, sıkıntılar, istekler, talepler hep değişse de asıl faktör asıl ana etken hiç değişmeyen aile

içi iletişimdir. Sorun aslında bireylerin açık ve net bir şekilde iletişim kuramaması ve bilinçli bir iletişim gerçekleştirememesidir. Bu sebeple iletişimin önemi ilk olarak ailede yani eşler arasında başlayıp daha sonra da çocuklara doğru eğrilerek dikkat edilmesi gereken bir unsuru oluşturmaktadır. Çocukların ebeveynleri tarafından doğru ve sağlıklı iletişimle eğitilmesi, aile için bir sorumluluk ve hayati önem taşımaktadır. Aynı zamanda toplumun gelişmesinde, kalkınmasında, refaha erişmesinde kilit bir görev görmektedir. Tüm bunlar etkin ve sağlıklı iletişimin ana unsurunu oluşturmaktadır. Kurulan her iletişim bireye, aile kurumuna ve topluma sirayet etmektedir (Acat, 2012, s. 65).

3.1.7.İletişimi Etkin Kullanan Aile ve Çocuk İlişkisi

Ailenin sağlıklı ve etkin kurduğu iletişim bireyin zihinsel yapısı için önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan iletişimin doğru bir zemine oturması demek, açık ve net iletişimi ifade etmektedir. Aile fertlerinin birbirine karşı hal ve hareketleri, söylemleri ve beden dili iletişimin önemli unsurlarını oluşturmaktadır. Etkin iletişim saygı, sevgi, bağlılık, hürmet ve vefakarlık duygularını gelişmektedir. Ebeveyn ve çocuğun birbirini dinlediği, kabul ettiği anlarda bireyin benlik saygısı artmaktadır. Mutlu ve hayattan zevk alan bireyler başarılı iletişim kuran ailelerde yetişirler. Sağlıklı iletişim kuran ailelerdeki bireyler duygusunu, düşüncesini ve kararlarını çekinmeden özgürce paylaşmaktadır. Diğer aile fertlerinin kararına saygı duyup demokratik davranış sergilemektedirler. Çünkü etkin kullanılan iletişim bunları gerektirmektedir (Canel, 2012, s. 102).

Çocuğun sahip olduğu olumlu ve sağlıklı iletişim becerilerinin, birçok yararı vardır. Mesela bir birey olan çocuğun gelişim özellikleri, kişiliği ve duygusal zekası olumlu yönde bir ilerleme sağlamaktadır. Çünkü bu durum çocuğun ailesi tarafından dinlenildiğini, değer verildiğini, kabul edildiğini ve sevildiğini göstermektedir. Bu durum hem benlik saygısının artmasına, hem de çocuğun ebeveynlerine karşı olan güvenini arttırmaktadır. Sağlıklı iletişim akışı aile içindeki bağı güçlendirir ve iletişimin devamlılığını sağlamaktadır. İletişimde, etkili dinleme ve tutarlı dönüt çok önemli bir unsuru

oluşturmaktadır. Sağlıklı iletişim temellerinin ailede atılması demek daha rahat ve anlayışlı bir toplum demektir (Acat, 2012, s. 33).

Çocuklarınızla İlişkilerinizi Geliştirmek İstiyorsanız:

1.Karşınızdaki ile göz teması kurun.

2.Gülümseyin ve yumuşak bir ifadeye sahip olun.

3.Kollarınızı kavuşturmayın.

4.Konuşma ve dinleme sırasında geriye yaslanarak durmayın.

5.Konuştuğunuz kişiye dönük olun.

6.Size söyleneni bilseniz bile dinleyin.

7.Aynı fikirde olmadığınız durumlarda dahi söze "hayır" ile başlamayın (Yılmaz, H. 2002).

Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan iletişimde dikkat edilmesi gereken noktalar, anlaşılabilen sözcük ve ifadeler kullanmak, göz kontağı kurmak, beden diline dikkat etmek, söylem ile beden dilinin çelişkili olmaması, ses tonunun doğru ayarlanması ve uygun bir mesafeden konuşulması etkin iletişim için gerekli olan durumları oluşturmaktadır. İletişimde gerekli olan hem sözel hem de sözel olmayan (jest, mimik ve hareketler) iletilerdir (Acat, 2012, s. 65).

İletişim kurarken sözlü iletişim kadar sözsüz iletişim de önem taşımaktadır. Bireyin anlattığı ile beden dili arasında bir tutarlılık olmalıdır. Çelişkisiz ve tutarlı bir anlatım etkin iletişimi sağlamaktadır (Tarhan, 2014, s. 54). Örneğin, ebeveynin söylemek istediği bir lafı jest ve mimikleriyle anlatabilmesi iletişimin beden dilini oluşturur. Annenin, sessiz olması istenen çocuğa sus işareti yapması, yaramazlık yapan bir çocuğa beş parmağını göstermesi veya babanın sorunlarını kendi çözen çocuğa alkış yapması, başını okşaması da bir sözsüz iletişimdir. ''*Aile, toplumun en temel kurumu olması nedeniyle aile içi iletişim önem arz etmektedir.'' (Tarhan, 2014, s. 53).*

Nazlı'ya (2001) göre, aile içi iletişimin sağlıklı olabilmesi için, açık, anlaşılır ve net ifadeler kullanmak gerekmektedir. Karşıdaki kişinin ne söylemek istediği tahmin edilmeden ve yorumlama yoluna girilmeden etkin dinleme gerçekleştirilmelidir. İletişimde konuşmaktan çok etkin dinleme daha önemlidir. İletişimde ilk basamak dinlemektir. Sağlıklı ve etkin iletişimin gerçekleşmesi etkin dinlemekle gerçekleşir. Sağlıklı iletişim çocuğun

büyümesinde, gelişmesinde ve sosyalleşmesinde büyük önem taşımaktadır. Bireylerin birbirini dinlediği, kabul ettiği, samimi olduğu bir iletişim doğru olan iletişimdir. Aile içerisinde sağlanan doğru ve etkin iletişim sosyal hayatımızda da başarılı ilişkiler doğurmaktadır (Tarhan, 2011, s. 208).

3.2.SAĞLIKLI İLETİŞİM VE BİREY

Aile kurumu, toplumun norm ve değerlerini sağlıklı, etkin ve güçlü bir iletişimle sağladığında toplum, sağlıklı ilişkilerin kurulduğu, birlik ve beraberlik duygusunun arttığı, yardımlaşma duygusunun önem kazandığı bir düzene doğru evrilir. Tam tersi sağlıksız, çarpık ve etkin kurulmayan iletişim hem aile içindeki düzeni bozar hem de sosyal hayattaki düzeni bozar. Tüm bunlar toplumun çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Ailede gerçekleşen etkin ve sağlıklı iletişim bireyin gelişimi ve aile bağı için büyük önem taşımaktadır. İletişimin ailede başlaması ve ilk iletişim ağının gerçekleştiği yer olması sebebiyle aile kurumuna büyük sorumluluklar düşmektedir. Aile kurumunda kurulan etkin ve sağlıklı iletişim, sağlıklı toplumları oluşturmaktadır. Sağlıklı toplumlar sağlıklı bireylerin yetişmesine kaynaklık etmektedir. Aile içinde sağlıklı ve uyumlu eşler birbirini tamamladığında aile kurumu gerçek anlamını bulmaktadır (Sayın, 2020, s. 135).

3.2.1.Ailede İletişimsizliğin Birey Üzerindeki Etkisi

Bir çatı altında birleşen ailenin güven ortamı sağlaması ve biz duygusunu hissettirebilmesi hem ebeveynler için hem de çocuk için çok kritik bir noktayı oluşturur. Eğer çocuk kendini güvende hissedemiyorsa bunun bir çok nedeni vardır. Bunlar, ebeveynlerden birinin eksik ya da ölmüş olması, ev içindeki nüfusun çok kalabalık olması, fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalması, ev içinde yanlış rol modellerin var olması, ailenin eğitim seviyesinin düşük olması, ekonomik gelir seviyesinin düşük olması gibi bir çok etken çocuğun bilinçaltında yer aldığını ve ilerleyen yaşlarda ise hayatına yön verdiğini göstermektedir. Bu duruma maruz kalan çocuk, şiddete meyilli, agresif veya saldırgan, asosyal, çekimser, insanlarla olan ilişkisinde sorun yaşayan, içine kapanık ve özgüven eksikliği yaşayan biri olabilmektedir.

Aynı şekilde, bu duruma maruz kalan çocukların madde bağımlısı olması, alkol tüketimi, kötü arkadaşlıklar kurması, gündelik hayatında karşılaştığı sorunları büyütüp çatışma ortamı oluşturması gibi olumsuzluklara sebebiyet veren bir kişi olma olasılığını arttırmaktadır (Gültekin Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 156-161).

Anne ve babanın çocuğuyla iletişim kurmadan onun adına karar vermesi, nasıl bir çocuk olması gerektiğine müdahale etmesi, çocuğun kişisel sınırlarını hiçe sayması, özgürlük alanını ihlal etmesi, çocuğun duygularının önemsenmeyerek hiçe sayılması çocuğun karamsar, hırçın ve içine dönük olmasına neden olur. Çocuk alacağı kararlarda, gideceği yerlerde ve söylemesi gereken sözlerde çekimser bir tavır takınır (Acat, 2012, s. 39).

Ebeveynin çocuğuna küsmesi, görmezden gelmesi, hakaret edici kelimeler söylemesi, zorla bir şeyleri dayatması, tehdit etmesi, ağır cezalar kullanması iletişim açısından büyük bir sorundur. Bununla birlikte, anne-babanın çocuğuna karşı zorba tavırlarla tahakküm oluşturması, karşılıklı bir sevgi yerine koşullu bir sevginin sunulması, çocuğu olduğu gibi kabul etmenin yerine istenilen şekle sokulması, temel ihtiyaçların karşılanmaması, bir birey yerine konulmayıp saygı duyulmaması, çocuğun özel alanına ve kişisel sınırlarının istismar edilmesi, toplum içinde ya da ev içinde küçük düşürülmesi ve alay edilmesi, sürekli eleştirilmesi, çocuğun duygu ve düşüncelerini manipüle edici söylemlerde hal ve hareketlerde bulunulması, çocuğun sorunlarının cevaplanmaması, aşırı bir şekilde şımartılması, çocuktan yüksek düzeyde beklentiye girilmesi ya da beklenti düzeyini düşük tutulması, katı ya da esnek bir ilişki bağlantısı kurulması, çocuktan bir yetişkinmiş gibi davranmasını ve kaldıramayacağı yükleri üstlenmesini beklemek ve çocuğu dinlememek adeta kişilik sorunu oluşturmaktadır (Koçak Can, 2020, s. 68-70).

Kişilerin 0-7 yaş arasında kaydettiği bilgiler geleceğini şekillendirmede köklü bir görev almaktadır. Çünkü bu bilgiler kişinin hayatında alacağı kararlarda, kişiliğinde, benlik algısında ve sosyal hayat ilişkilerinde önemli bir etki oluşturmaktadır. Küçükken hissedilen ve yaşanılan her olay kolay kolay unutulmaz. Bu sebeple ebeveynlerin çocukları

ile olan ilişkilerinde, iletişim bağlamlarında ve davranışlarında daha dikkatli olması gerekir. Huzurlu, sağlıklı ve bilinçli bireyler toplumun da huzurunu ve düzenini işaret eder. Toplumun en önemli kurumlarından biri olan aile kurumu, çocuk yetiştirirken iyi nesiller ve iyi toplumlar da yetiştirmiş olmaktadır (Küçükbezirci,2013, s. 1892).

İnsanların hayatlarına anlam katan duygular ve bu duyguların saklandığı yer bellektir. Kişilerin yaşam serüveninde edindiği duygu, his ve düşünceler onun geçmiş anısı hakkında bilgiler sunar. Benliğinin oluşumunda en önemli faktörlerden biri duygulardır. Anormal durumların, duygu bozuklukların ve patolojik olguların ana kaynağı hislerdir. Bellek ve duygular arasında aktif bir bağ bulunmaktadır. Birbirini etkileyen ve şekillendiren bir bağ (Sarp ve Tosun,2011, s. 446).

Geçmişte yaşanılan ve günümüze kadar sirayet eden olay ve olgular insan psikolojisinde önemli bir yer edinmektedir. İnsanların geçmişte tanık olduğu olay ve olguların arkasında ailesinin bir hikayesi bulunur. Ebeveynlerin ya da ondan daha önceki aile büyüklerin hayat hikayesi günümüzdeki kişilerin kimlik olgusunu şekillendirmede ve kişilik oluşumuna zemin teşkil etmektedir (Koçak Can, 2020, s. 50-53). Hayatta alınan kararlar, hissedilen duygular ve kişilikler aslında geçmişle bağlantısı olan bir durumu ifade etmektedir.

Bilinçli bir zihin saniyede 7 ila 50 parça bilgiyi düşünebilirken bilinçaltı saniyede milyonlarca bilgiyi işleyebilmektedir. Doğumla birlikte beş duyu algısı her şeyi belleğe kaydetmeye başlar. Ve uzun süreli bellekte yer alan bu kayıtlar asla silinmez. İnsanoğlu hatırlamasa da bilinçaltında yer alan her duygu hayatına yön vermeye devam eder. Bu duruma beden hafızası da denilmektedir. Vücut, ebeveynlerin gösterdiği tavır ve davranışı düzenli olarak kaydetmeye başlar. Beden, bu bilgileri hayata tutunmak ve uyum sağlamak için kullanmaktadır (Koçak Can, 2020, s. 15). Farkına varılarak işlerlik kazanan ve hayatın son anına kadar devam eden bilinç, insanlığın ilk uyarıcıları fark ederek algılama durumudur. Kişilerin etrafındaki nesneleri, kavramları, olay ve olguları algılaması ve anlamasıdır (Küçükbezirci,2013, s. 1879).

Bireyin çocukluk zamanında patolojik olay ve olguları deneyimlemesi yoğun stres bozukluğuna, kişilik bozukluğuna ve zihinsel gelişim bozukluğuna neden olmaktadır. Bunun sonucunda bilinç, kişilik, benlik ve bellek bütünlüğü bozularak psikopatolojik sonuçlara neden olabilmektedir. Aile içerisinde şiddete (fiziksel, duygusal ve zihinsel) hakarete, aşağılanmaya, istismarlara maruz kalma kişinin zihinsel ve fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Öztürk, 2020, s. 1-33).

Patolojik ailelerde en çok karşılaşılan durumlar, ebeveyn ve çocuk arasında iletişim bozukluğu, birbirlerini dinlememe, katı kurallar koyma, rollerde uygunsuzluk, sorumlulukların dengesiz dağılımı ve kabul görememe gibi bir çok etken söz konusu olmaktadır. Sağlıklı davranan aile ile patolojik davranışlar sergileyen aileleri bu unsurlarla ayırt etmeye çalışabiliriz (Akcan, Şarlak ve Çeçen Eroğul, 2021, s. 67).

Aile içerisinde görülen psikopatolojide işlevsiz unsurların yer aldığı görülebilmektedir. Ebeveynlerin, empati duygusu azsa, güven ortamı kuramıyorsa, şiddete yönelim fazlaysa hem fiziksel hem de duygusal anlamda, tutarsızlık hakimse çocuk yetiştirme stillerinde disfonksiyonel durumlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu da yanlış ve işlevsiz çocuk yetiştirme durumunu ortaya çıkararak diğer kuşaklara sirayet etmesine neden olmaktadır (Öztürk ve Derin, 2021, s. 54). İletişim insanoğlunun birbirini anlaması ve algılaması için çok büyük bir nimettir. Bu nimeti fark ederek etkin bir iletişim kurmak hayat kalitesini geliştirmektedir.

Yapılan araştırmalar, ekonomik gelir seviyesi düşük kentsel aile ile yarı kentsel ailelerde çocuğun dil gelişimi ve iletişim ağı yetersiz olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu durumu etkileyen unsurlar içinde ailenin okumuşluk oranının az olması ve kelime dağarcığının kısıtlı olması yer almaktadır. Kullanılan kelimelerin kültürel ağız taşıması, kültürel yaptırımların varlığı ve bilinçsiz çocuk yetiştirme çocuğun dil gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Kırsal alanda yaşayan ebeveynler çocuklarına bir şey öğretirken iletişim kurmak yerine göstererek yapması çocuğun geç konuşmasına ve zihinsel gerilemeye yaşamasına neden olmaktadır. Kır ve

kent yaşamının ekonomik anlamda farklılık göstermesi aile içi iletişim boyutunda da farlılık gösterir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 48-49).

3.2.2.Sağlıklı İletişimin Birey Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı bir iletişim için en önemli kurumların başında aile yer alır. Bu yüzden, aile içerisinde kurulan iletişim, açık ve net olmalıdır. Bireylerin birbirini dinlediği, anlamaya çalıştığı, değer verdiği, korkmadan düşüncelerini ifade ettiği iletişim sağlıklı ve etkin olan iletişimdir. Bireyler arasındaki bu sağlıklı iletişim, kişinin kendine olan güvenini arttırarak, karşıdaki kişiye saygı duymasını sağlar. Kişilik gelişiminde ve kimlik oluşumunda etkin rol oynayan iletişim bireyin hayat kalitesini de arttırmaktadır. Böylece aile içerisinde başlayan sağlıklı iletişim kişinin ailesiyle ve sosyal çevresiyle olumlu yönde ilişki kurmasına zemin hazırlar. İyi bir toplum düzeni sağlıklı aile ile sağlıklı aile ise etkin iletişimle mümkündür (Acat, 2012, s. 3-5).

Aile kurumu toplumdan ayrı düşünülmemelidir. Toplum ve aile karşılıklı olarak birbirinden etkilenir. Toplumun normları, değerleri ve tutumları aile içi ilişkileri etkiler, aile içinde yaşanan iletişim ve etkileşimde topumu etkiler (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 63). Toplum ve aile ikilisini bir bütün olarak düşünmeliyiz.

Toplumun zamansal değişimi aileyi de etkiler. Yaşanan her değişim aile içindeki bireyin gelişimine, iletişimine ve kişiliğine kadar sirayet eder. Birey, aile ve toplum bir bütünün parçaları gibidir ayrı düşünülemez. Bu sebeple toplumu, aileyi ve bireyi yaşadığı döneme göre değerlendirmek en doğrusudur (Sayın, 2020, s. 41).

Aile içindeki fertlerin birbirinden etkilenmesi ve iletişim kurması çok normal bir olaydır. İletişimin şekillenişi, ağı, sınırı, etkisi ve mesajı bireyin kişiliğinde büyük etkiler bırakır. Aile içerisinde başlayan iletişimin kalitesi bireyin yaşam kalitesini de belirlemektedir. Bu sebeple sağlıklı ve etkin iletişim ailenin temel unsurunu oluşturmaktadır (Acat, 2012, s. 29).

Ebeveynlerin aile içindeki rolleri nasıl algıladığı ve değerlendirdiği sosyalleşme olgusunun temelini oluşturmaktadır. Çocuğun gelişimi, zihinsel yapısı ve karakteri için büyük önem taşımaktadır. Bu sosyalleşme bağlamı

çocuğun hayatını etkiler (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 77). Toplumun norm ve değerleri aile içinde sağlıklı bir iletişimle verildiğinde, bireyin toplumla uyumu kolaylaşır, sorumluluk bilinci artar, insan ilişkileri güçlenir, birlik ve beraberlik duygusu sağlam zemine oturur.

3.2.3.Bilinçli ve Mutlu Aile Yapısı

Aile, yapısı itibariyle sevgi bağını içinde barındıran bir kurumdur. Toplumun en önemli kurumlarından biri olan aile sağlıklı ve mutlu olursa toplumsal refah da sağlıklı ve mutlu gelişir. Aile fertlerinin mutluluğu ilk olarak eşler arasında başlayıp daha sonra çocuklarla şekillenmeye başlar. Mutlu aile portresi samimiyetle, etkin iletişimle, farkındalığı yüksek ebeveynle, demokratik kararla şekillenmeye başlar. Benlik saygısı duyan, birbirini dinleyen ve birbirine yardım eden aile bilinçli bir ailedir. Bu sebeple aile içinde başlayan mutluluk sosyal hayatta da başarılar getirmektedir (Acat,2012, s. 91).

Freud'a göre, ebeveynler çocuk yetiştirirken dikkatli ve bilinçli hareket etmelidir. Anne ve babanın ya da diğer aile fertlerinin çocuk için birer rol model olunduğu unutulmamalıdır. Çocuk model aldığı kişiden ne görürse onu yapmaya başlar ve pratiğe döker. Bu sebeple 0-6 yaş arası dikkat edilmesi gereken bir dönemdir. Bu dönem çocuğun zihinsel olarak en açık ve aktif olduğu dönemdir. Ebeveynlerin bu dönem boyunca dikkatli olması ve sorumluluk alması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde olumsuz sonuçlara zemin hazırlamaktadır (Kağıtçıbaşı 1983, s. 349).

Mutlu aile yapısının güçlenmesi ve daha uyumlu olması için aile kurumu kendi içinde muhabbet etmeli, birbirlerine karşı dürüst davranmalı, merhametli olmalı, ahlaki davranışları yerine getirmeli, birbirine destek olmalıdır. Mutlu aile kurumu iletişimi etkin ve sağlıklı kullanan ve bunu toplumsal hayata taşıyandır. İletişim hem aile için hem toplum için hem de birey için yaşam kalitesini simgelemektedir. İletişim, bireyin yaşam döngüsünü düzenleyen ve geliştiren bir unsurdur. Etkin kullanılan iletişim, aile içi bağı kuvvetlendiren ve güven bağını sağlamlaştıran bir unsurdur. Kurulan bu bağ çocuğun kişilik yapasında önemli bir yer edinmektedir. Aile

ahlakını düzenleyen temel ilkelerden birsidir. Aslında hem ebeveynlere hem de çocuklara belli başlı sorumluluklar düşmektedir (Seyyar ve Genç, 2010, s. 18).

Çağdaş toplumun çıktılarından biriside bireyselleşmenin artmasıdır. Aile bağlarının zayıflaması mutsuzluk duygusunun artışına sebep olurken aile içi ilişkilerde de bir çatışma yaşanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden aile kurumunu değişen koşullara göre yeniden ele alınıp incelenmesi gerekir. Gençler ile ebeveyn arasında sağlam bir ilişki tesis edilmelidir. Yapılan çalışmalar da gösteriyor ki ruhsal problemlere karşı geniş aileyi hatırlatan sevgi, ortaklaşa hareket ve birlik aile kurumuna iyi gelmektedir (Ünlü, 2007, s. 66).

Eğer sağlıklı ve mutlu bir aile yapısı istiyorsak dikkat etmemiz gereken bir takım gereksinimler vardır. Bu temel gereksinimleri Yılmaz (2013, s. 1) şu şekilde sıralamıştır,

> ***Değerli olma duygusu**, Aile içindeki etkileşim çocukları "ben değerliyim" ya da "değersizim" duygusuna götürür. Bu gereksinim aile içinde yerine getirilmezse çocuk farklı yollarla bu duyguyu elde etmeye çalışır.*
>
> ***Güven ortamı**, Aile içindeki bireyler kendilerinin aile içinde emniyette olduğunu, dışarıdaki tehlikeli olayların aile içine girmeyeceği duygusunu sağlamak ister. Bu duygu da aile içinde kazanılması gereken bir duygudur.*
>
> ***Yakınlık ve Dayanışma Duygusu**, Aile içinde temel güven ve dayanışma varsa aile dışında bireyin karşılaştığı stres oluşturan olumsuz olaylar çok da yıkıcı olmaz. Güven duygusunun yaşandığı aile dış dünyanın yaratmış olduğu sıkıntı ve kaygılarından kendisini koruyabilir.*
>
> ***Sorumluluk duygusu**, Sorumluluk duygusu aile sistemi içindeki gelişmeye başlar. Anne ve babalar davranış ve sözleri ile sorumluluk duygusunu ifade ederler. Aile içinde sadece anne baba değil herkes sorumluluk duygusunu paylaşır. Elbette ki çocuklara yaşları oranında sorumluluk verilmelidir.*
>
> ***Zorluklarla mücadele ederek onların üstesinden gelmeyi öğrenme,** Bireye her şey hazır verilmemelidir. Sorumluluk duygusunun gelişimi ile ilgili anlatılanlar zorluklarla mücadele etme ile ilgilidir. Çocuğun içinde bulunduğu gelişimse*

dönem göz önünde bulundurularak çocuk kendi sorunları ile baş başa bırakılabilmelidir.

***Mutluluk ve kendisini gerçekleştirme ortamı**, Aile ortamı bir mutluluk ortamıdır. Şimdiye kadar anlatılan gereksinimlerin karşılanması mutlu olmayı getirir. Evde değerli olduğu duygusunu tadan birey mutlu olur ve yaptığı şeylerden doyum alır, kendini gerçekleştirme olanağı bulur.*

***Sağlıklı manevi yaşamın temellerini oluşturma ortamı**, Katı din kuralları altında yetiştirilmiş çocuk sürekli yargılanacağı, cezalandırılacağı korkusunu yaşar.*

Kısaca toparlarsak ailenin sağlıklı ve mutlu bir yapıya dönüşmesi için farkındalığı yüksek, bilinçli ebeveynler ve çocuklar yetiştirilmelidir. Öyle gözüküyor ki ailenin sağlam zemine oturtulması demek sağlam bir toplum demektir.

SONUÇ

İletişim diğer insanlarla bağ kurmaktır. Bu iletişimi nasıl sağladığımız, kiminle sağladığımız, ne zaman sağladığımız ve ne şekilde iletişim kurduğumuz çok önemlidir. İnsanların etkileşim içinde olması, düşünmesi ve duygulara sahip olması sadece biyolojik bir canlının yanı sıra bir sosyolojik canlı olduğunu da gözler önüne seriyor. İletişim denilince akla ilk aile gelmelidir. Çünkü iletişim toplumun en önemli yapı taşı olan ailede başlar. Aile kavramı yaşadığı çağa ve bulunduğu topluma göre şekillenir. Bu yüzdendir ki aile toplumun bir yansımasıdır. Aileyi tarihsel süreci içinde değerlendirmemiz gerekmektedir. Çünkü her toplumun norm ve değerleri, ilişkileri, etkileşimleri, toplumsallaşmaları farklıdır. Kültürel zenginliğin içinde aile yapısının büyük bir etkisi yer almaktadır.

Bu çalışmada, toplumun kurumlarından biri olan aile yapısının türlerini, işlevlerini, aile içinde yaşanan iletişim sorunlarının ebeveyn ve çocuklar üzerindeki etkileri inceleyerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Aile içi iletişim ilk olarak eşler arasında daha sonra ise çocukla şekillenmeye başlar. Aile içinde yaşanan anlaşmazlıkların, sorunların ve çatışmaların asıl kaynağını oluşturan etkeni bulmak ve buna göre hareket etmek asıl amaçlarımızdan biri olmalıdır. Çünkü bu anlaşmazlıkların karşısında ortaya konulan tepki ve takınılan tavırlar, aslında aile içindeki iletişimin sağlıklı ve etkin olup olmadığını bizlere gösterir.

Aile içinde yaşanan çatışmalı iletişim aileye ve sorunu doğrudan deneyimleyen ebeveyn ve çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Bu olgulara baktığımızda ise aile fertlerinin birbirini dinlememesi, önemsememesi, benlik olarak kabullenilmemesi, içine kapanıklık, öz güven eksikliği, sorunlarla baş edememesi ve saygı duyulmaması gibi olumsuzluklar yer almaktadır. Bu olumsuzlukların bir çoğu da aile içindeki sevgi, saygı, güven ve aile bağının bozulmasına neden olmaktadır. Bu olumsuzluklar sadece aileyi değil, ailenin içinde yer aldığı toplumu da olumsuz etkilemektedir. Sağlıklı olmayan aile sağlıksız ve çatışmalı bir toplum demektir. Uygun ve etkin kullanılmayan iletişim toplumda da yaralar

açmaktadır. Toplumda yaşanılan sorunların kaynağına baktığımızda çoğunlukla aile karşımıza çıkmaktadır.

İletişim ve aile kavramları arasında sıkı bir ilişki vardır. Her ikisi de sosyalleşmemizde, etkileşimlerimizde, ruhsal düşüncelerimizde ve diğer insanlarla olan bağımızda kilit unsurlardır. Bu unsurların önemsenmemesi ve göz ardı edilmesi büyük çaplı yaralar açabilmektedir. Eşler arası yaşanan iletişim aksaklığı bireylerin hem kişilik yapısına hem de yetiştirdikleri çocuklarda bir sorun oluşturabilmektedir.

Aile içi iletişim sorunlarını ortadan kaldırmak ve benlik karmaşasını çözmeye çalışmak bireylerin ve toplumların geleceği için bir umuttur. Sağlıklı, mutlu, doğru iletişim karşılıklı saygı ve farkındalıkla gelişebilir. İnsanların birbirini dinlediği, önemsediği, düşüncelerine saygı duyduğu, benlik olarak kabul ettiği ve dürüst olduğunda aile içi iletişim sağlam bir temelde gerçek anlamını kazanabilir. Bilinçliliği ve farkındalığı yüksek ebeveynler ve çocuklar ancak topluma mutluluk getirir.

Ebeveynlerin kendi aralarında ve çocukları aralarında gerektiği gibi ve gereken düzeyde bağ kurmaları, etkin iletişim sağlamaları, rollerini doğru bir şekilde yerine getirmeleri, ilişkilerinde duygularını, düşüncelerini ve fikirlerini uygun bir şekilde açıklamaları sağlıklı bir aile kurumunu oluşturur. Sağlıklı ebeveynlik sağlıklı bir iletişimle gerçekleşir. Ebeveynlerin arasındaki uyum, ilişkinin tüm alanlarını etkileyen bir faktördür (Acat, 2012, s. 55).

Bu konunun hem psikoloji ile hem de sosyoloji ile yakından ilişkili ve bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Ruh sağlığı, toplum düzeni ve en önemlisi aile saadeti gibi olgular tüm sosyal bilimleri yakından ilgilendirmektedir. Bu sebeple bireylerin yaşam süreci döngüsündeki dönemlerin fark edilebilirliğini kazandırmak için üniversitelerde, liselerde ve orta öğretim kademelerinde ders olarak eklenmesi gerektiğinin önemli olduğu görülmektedir. Kamusal alandan sivil toplum kuruluşlarına kadar geniş bir uzam içerisinde yaygınlaştırmak ve tüm toplum nazarında çocukluk çağı iletişimin önemi anlatılıp bilinçlenme yapılmasının gerekliliği düşünülmektedir.

Aile kurumunu toplumdan ayrı düşünemeyiz. Toplum ve aile karşılıklı olarak birbirinden etkilenir. Toplumun normları, değerleri ve tutumları aile içi ilişkileri etkiler, aile içinde yaşanan iletişim ve etkileşimde topumu etkiler (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 63). Bu yüzden, toplum ve aile ikilisini bir bütün olarak düşünmeliyiz.

Aile içerisinde kurulan sağlıklı iletişim bireyin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Sağlıklı iletişim, bireyin benlik oluşumunu, kişiliğini, sosyal hayatını, diğer insanlarla olan ilişkisini, iş hayatını ve mesleki kariyerine kadar birçok etki etmektedir. Etkin iletişim ailede başlayıp toplumsal hayata sirayet etmektedir. Bu sebepten dolayı iletişim olgusunu birey, aile ve toplum nazarında bir bütün olarak ele almak gerekir.

Toplumun norm ve değerlerini aile kurumu uygun, etkin ve güçlü bir iletişimle sağlandığında, toplumsal düzen içerisinde birlik ve beraberliğin arttığını, yardımlaşmanın ve dayanışma ruhunun geliştiğini görebilmek mümkün olur. Aksi halde, çarpık ve etkin olmayan iletişim hem aile içindeki düzenin hem de sosyal hayattaki düzenin bozulmasına neden olur. O halde, diyebiliriz ki, iyi bir toplum düzeni, sağlıklı bir aile ile, sağlıklı bir aile ise uygun ve etkin bir iletişimle mümkündür.

KAYNAKÇA

Acar, F. (1994). Bireylerarası ilişkiler ve cinsiyet rolleri. Güncel sosyolojik gelişmeler. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını III.

Acat, M. (2012). Aile içi uyumlu etkileşim. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Adak, N. (2018). Değişen toplumda değişen aile. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Akcan, G., Şarlak, D. ve Çeçen Eroğul, A.R. (2021). Psikopatolojinin gelişiminde bireysel ve ailesel etkenler. E. Öztürk (Ed.), Aile Psikopatolojisi (s.67). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Akiş, A. D., Salkım İşlek, D. ve Yükseloğlu, E.H. (2021). Çocukluk çağı travmaları ile aile ve ebeveyn pratiklerinin davranışın epigenetik boyutlarına etkisi. E. Öztürk (Ed.), Aile Psikopatolojisi (s.133). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Aslan, A. K. (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. Ege Eğitim Dergisi, 1(2).

Aydın, M. (2000). Kurumlar sosyolojisi. Ankara: Vadi Yayınları.

Bayat, E. (2021). Ebeveyn-çocuk ilişkisi (Yakup peygamber ve ailesi örnekliğinde). Universal Journal Of Theology, 6(1). 1-25.

Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4(8), 101-129.

Bilgili, A. (1993). Avrupa topluluğu ile bütünleşme sürecinde türk aile yapısı (Yayınlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Binbaşıoğlu, C. (1978). Eğitim psikolojisi. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Camadan, F., Karataş, Z. ve Bozali, S. (2017). Aile içinde yaşanan anlaşmazlıkları: ebeveynlerin ve çocukların görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16(6Ek Sayı), 1510-1530.

Canan, İ. (2009). Aile içi eğitim. İstanbul: Gül Yurdu Yayınları.

Canel, A (2012). Evlilikte iletişim ve yaşam becerileri. İstanbul: Nakış Yayınevi.

Cemalcılar, İ. (1988). Pazarlama kavramlar ve ilkeler. İstanbul: Beta Yayınevi.

Çağdaş, A. (2002). Anne-baba çocuk iletişimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çalışkan, N. ve Aslanderen, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: teorik bir çözümleme. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 15(2), 263-277.

Çapcıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen toplumda bireyselleşen aile. Turkish Studies, 13(2), 19-34.

Demir, R. (2000). Anne-babaların en çok yaptıkları 10 hata. İstanbul: Hayat Yayınları.

Derin, G. ve Öztürk, E. (2018). Psikotarih temelli çocuk yetiştirme stillerinin kuşaklararası travma geçişi açısından incelenmesi. Turaz Akademi, (1), 16-29.

Derin, G. (2021). Psikotravmatoloji, psikopatoloji ve suç. 3. Uluslararası Turaz Adli Bilimler, Adli Tıp ve Patoloji Kongresi.

Durğun, A.(2016). Aile içi problemler ve çözüm önerileri. Mehir Aile Dergisi, (1), 83-95.

Ekşi, A. (1990). Çocuk, genç, ana-babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Erdem, M. (1998). Öğretmenlik mesleğine giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.

Ergün, M. (1987). Eğitim ve toplum, eğitim sosyolojisine giriş. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.

Forward, S. ve Buck, C. (2011). Zor bir ailede büyümek: geçmişi onarmanın ve hayatını geri kazanmanın yolları. İstanbul: İletişim Yayınları.

Frederıck, A. ve Levine, A. (2013). Kaplanı uyandırmak: travmayı iyileştirmek. İstanbul: Butik Yayınvılık ve Kişisel Gelişim.

Genç, Y., Taylan, H.H. ve Barış, İ. (2015). Roman çocuklarının eğitim süreci ve akademik başarılarında sosyal dışlanma algısının rolü. The Journal of Academic Social Science Studies.

Gibson, L. C. (2020). Olgunlaşmamış ebeveynlerin yetişkin çocukları: mesafeli, reddeden, bencil ebeveynlerin negatif etkilerinden kurtulmanın yolları. Çev. Dilek Boyraz. İstanbul: Sola Unitas Academy.

Gökalp, Z. (1978). Makaleler 1X, Hz.: Şevket Beysanoğlu. İstanbul.

Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerinde bir inceleme. Ankara: H.Ü. Sosyal ve Befleri Bilimler Dergisi, (8), 1-2.

Gökçe, B. (1990). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme, aile yazıları ı-temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç. Derleyenler, Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi 5(1), 205-223.

Gökçe, B. (2011). Türk toplumunda aile yapısı, aile sosyolojisi. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.), (ss. 50-83). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Görgün-Baran, A. (1997). İletişim sosyo!ojisi. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Gubbels, R. (1971). Seminaire d'tudes des roles familuaux dans les cnilisation differentes. Edition De L'ınstitut De Sociologie De L'universite Libre De Bruselles.

Gültekin Akduman, G., Akduman, B. ve Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. Türk Pediatri Arşivi, 42(4), 156-161.

Güneş, F. (2011). Aile, evlilik, akrabalık ve hane, aile sosyolojisi. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.), (ss. 29-48). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Güngör, N. (2011). İletişim kuramlar, yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güngörmüş, O. (2001). Baba çocuk ilişkisi, ana-baba okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gürler, A. (2005). Çocuğa suça yönelmesinde aile faktörünün ve akran gruplarının rollerinin incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.

Güven, A. (2013). Çocukta benlik gelişiminde aile içi iletişimin rolü: islam dini açısından bir inceleme (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Hetherington,E.M., Parke, R.D., Gauvain, M. ve Locke, V.O. (2006). Child psychology: A comtemporary viewpoint. (6'th Ed.). NY: McGrawHill Publication.

Hortaçsu, N. (2003). Çocuklukta ilişkiler ana baba, kardeş ve arkadaşlar. Ankara: İmge Kitabevi.

Hortaçsu, N. (2015). Zamanda aile ailede zaman. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kağıtçıbaşı Çiğdem. (1983). İnsan ve insanlar. İstanbul: Beta Dağıtım ve yayıncılık.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). İnsan aile kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Üniversite gençlerinin algılanan ana baba tutumları, ana babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleri ile bağlantısı. Türk Psikoloji Dergisi, 9 (32), 15-25.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Aile ve aile değişimi, kültürel psikoloji-kültür bağlamında insan ve aile. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Çocuk hakkındaki sosyal değerler, kültürel psikoloji-kültür bağlamında insan ve aile. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Benlik aile ve insan gelişimi kültürel psikoloji. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kapız, Ö. S. (2002). İş-aile yaşamı dengesi ve dengeye yönelik yeni bir yaklaşım: sınır teorisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4), 3.

Karatay, G. (2020). Tarihsel/toplumsal travmalar ve kuşaklararası aktarımı biçimleri üzerine. STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 29(5), 373-379.

Karip, C. (10.05.2021). Aile. Diyadinnet Haber İletişim ve Yayıncılık (2021). http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-1315&Bilgi=aile.html adresinden edinilmiştir.

Kasapoğlu, A. (1994). Gecekondu aile yapısı ve demografik özellikleri. dünyada ve türkiye'de güncel sosyolojik gelişmeler. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36), 381-404.

Koçak Can, F. (2020). Bilinçaltımızdan gelen ebeveyn. İstanbul: Cezve Kitap.

Küçükbezirci, Y. (2013). Bilinçaltı mesaj gönderme teknikleri ve bilinçaltı mesajların topluma etkileri. Ankara: Turkish Studies.

Lazar, J. (2001). İletişim bilimi. Çev. Cengiz Arık. Ankara: Vadi Yayınları.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji sözlüğü. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Nazlı, S. (2001). Aile danışmanlığı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Newman, D. M. (2016). Sosyoloji: günlük yaşamın mimarisini keşfetmek. Ankara: Nobel Yayınları.

Özgüven. İ.E. (2000). Evlilik ve aile terapisi. Ankara: PDREM (Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını).

Öztürk, E. (2020). Travma ve dissosiyasyon: psikotravmatoloji temel kitabı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Öztürk, E. ve Derin, G. (2021). Aile psikopatolojisinin travmatik ve dissosiyojenik bileşenleri. VII. TURKCESS Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi.

Richman, N. ve Landsdown, R. (1988). Problems of preschool children. NY: John Wiley and Sons.

Sarp, N. ve Tosun, A. (2011). Duygu ve otobiyografik bellek. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(3).

Sayıl, I. (1994). Ruh sağlığı sorunu olarak şiddet. Kriz Dergisi, 2(2), 273-276.

Sayın, Ö. (1990). Aile sosyolojisi- ailenin toplumdaki yeri. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Sayın, Ö. (2011). Ailenin değişimi. İzmir: Sosyoloji Dergisi.

Sayın, Ö. (2020). Aile sosyolojisi. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). Sosyal hizmet terimleri (ansiklopedik "sosyal pedagojik çalışma" sözlüğü). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Sezgintürk, P. (2019). Travmanın nesiller arası aktarımı: patrıck modıano ve post-bellek. Language and Literature, 14(3), 1547-1559.

Şahin, S. Ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(3), 55.

Tarhan, N. (2011). Kadın psikolojisi. İstanbul: Nesil Yayınları.

Tarhan, N. (2014). Son sığınak aile. İstanbul: Nesil Yayınları.

Tezcan, M. (1985). Eğitim sosyolojisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezcan, M. (2010). Sosyolojiye giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.

Turner, B. S. (1999). Classical sociology. London: Sage publications.

Tutar, H. Ve Yılmaz, M. K. (2003). Genel iletişim. Ankara: Nobel Yayıncılık.

TÜİK, (20.05.2022). TÜİK, gelir ve yaşam koşulları araştırması (2021).http://www.tuik.gov.tr/İstatistiklerle-Aile-2021.html adresinden edinilmiştir.

Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. Düşünen Adam, 19(1), 24-39.

Ünlü, H. (2007). Sünnette aile içi iletişim (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Wolynn, M. (2021). Seninle başlamadı: kalıtsal aile travmalarının kim olduğumuza etkileri ve sorunların üstesinden gelmenin yolları. Çev. Mine Madenoğlu. İstanbul: Sola Unitas Academy.

Yasa, İ. (1990). Evlilik ve geniş aile kurumlarının yazgısı, aile yazıları ı-temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç. Derleyenler, Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi 5(1), 197-203.

Yavuzer, H. (1998). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, H. (2002). Sevgili anne ve babacığım lütfen bu kitabı okur musunuz?. Konya: Çizgi Kitabevi.

Yılmaz, N. (1 Haziran,2022). Aile içi iletişim ve sağlıklı iletişim önerileri(2013). http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_10244.htm adresinden edinilmiştir.

Zıllıoğlu, M. (2007). İletişim nedir?. İstanbul: Cem Yayınevi.